

Gruppesøksmål i Norge; Kan vi vente oss den samme praksis og utvikling som i Sverige?

Kandidatnummer: 579

Leveringsfrist: 25. november 2008

Til sammen 17 565 ord

24. november 2008

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Hva er gruppesøksmål?	1
1.2	Problemstillingen	1
1.3	Rettskildebildet	2
1.3.1	Lovtekst	2
1.3.2	Forarbeider	2
1.3.3	Juridisk teori	3
1.3.4	Svenske rettskilder	3
1.4	Historisk bakgrunn	4
1.5	Kort om lovgivningsprosessene	5
1.6	Grunnhensyn	6
1.6.1	Rettsikkerhet/ reparasjon	6
1.6.2	Prevensjon	7
1.6.3	Rettsavklaring og rettsutvikling	8
1.6.4	Prosessøkonomi	8
1.7	Den videre fremstilling	9
<u>2</u>	<u>HOVEDELEMENTENE I GRUPPESØKSMÅLSINSTITUTTET</u>	<u>10</u>
2.1	Definisjon av begrepet gruppesøksmål	10
2.2	Hovedvilkår for gruppesøksmål	11
2.2.1	Norge	11
2.2.2	Sverige	13
2.3	Området for gruppesøksmål	14

2.4	Hvem kan reise gruppesøksmål?	16
2.5	Gruppens sammensetning (hvem kan være med i gruppen)	18
2.6	Hvordan blir man medlem av gruppen?	18
2.6.1	Norge	18
2.6.2	Sverige	22
2.7	Representasjon av gruppen	22
2.8	Uttreden	24
2.9	Sakskostnader, herunder medlemmenes økonomiske ansvar	26
2.9.1	Norge	26
2.9.2	Sverige	27
<u>3</u>	<u>SVENSK PRAKSIS</u>	<u>28</u>
3.1	Innledning	28
3.2	Aer Olympic AB	29
3.3	NCC AB	30
3.4	Försäkringsaktiebolaget Skandia	31
3.5	Aftonbladet Nya Medier AB	32
3.6	Kraftkommission i Sverige AB	33
3.7	TeliaSonera Sverige Aktiebolag	34
3.8	Göteborgs egnahems AB	35
3.9	Stulen barndom	36
3.10	Luftfartsverket	36
3.11	Svenska staten genom Justitekanslern (diskriminering)	37

<u>4</u>	<u>NORSK PRAKSIS</u>	<u>38</u>
4.1	Innledning	38
4.2	Strukturerte spareprodukter	38
4.3	Reitan servicehandel AS	40
4.4	Klager på borettslag	41
4.4.1	Høye felleskostnader	41
4.4.2	Ringnes Park Øst	42
4.4.3	Boligsameiet K1	43
4.4.4	Nye Major	43
4.5	Barnevernet	44
4.6	Mattilsynet	44
<u>5</u>	<u>VURDERING OG KONKLUSJON</u>	<u>45</u>
5.1	Betydningen av forskjeller i lovreglene	45
5.1.1	Påmeldings- eller utmeldingsalternativet	45
5.1.2	Reglene om sakskostnader	48
5.1.3	Andre forskjeller	49
5.2	Generelle tendenser i svensk praksis	49
5.3	Hva viser de norske sakene så langt?	51
5.4	Hvilke forslag er gjort til forbedringer i Sverige?	53
5.5	Konklusjon på oppgavens problemstilling	55
<u>6</u>	<u>KILDELISTE</u>	<u>60</u>
6.1	Norske rettskilder	60
6.2	Svenske rettskilder	62

1 Innledning

1.1 Hva er gruppesøksmål?

Gruppesøksmål vil si søksmål som føres av eller mot en gruppe på samme eller vesentlig likt faktisk og rettslig grunnlag, og som er godkjent av retten som gruppesøksmål.¹ De særlige prosessreglene om gruppesøksmål kalles gruppeprosess.² Hva som kjennetegner gruppesøksmålsinstituttet behandles nærmere i oppgavens punkt 2.

1.2 Problemstillingen

Reglene om gruppesøksmål i Norge ble innført ved tvisteloven.³ Denne trådte i kraft 1. januar 2008, og gruppeprosess ble introdusert som en helt ny prosessstype i norsk rett.

Siden de norske reglene om gruppesøksmål kun har vært i kraft i kort tid, er det fortsatt for tidlig å se hvordan reglene vil fungere i praksis. Det vil derfor være nyttig å se på hvordan tilsvarende lovregler er utformet i andre land, og hvordan praksisen der har utviklet seg. Under lovprosessen har Tvistemålsutvalget⁴ vurdert gruppesøksmålsregler i andre land, og de har da spesielt sett på USA og på det svenske forslaget i SOU 1994:151 Grupprättegång.

Sverige innførte regler om gruppesøksmål fem år før Norge og siden rettstradisjonene i disse landene er tilnærmet like, vil jeg i denne avhandlingen fokusere på de svenske lovreglene i Lag (2002:599) om grupprättegång (GrL)⁵ og dertil hørende praksis.

¹ Tvisteloven §35-1(2)

² Tvl. §35-2(3)

³ Lov om mekling og rettergang i sivile tvister av 17. juni 2005 nr. 90

⁴ Se mer om dette under punkt 1.5

⁵ I kraft fra 1. januar 2003

Avhandlingens problemstilling er om vi i Norge kan vente oss den samme utviklingen og praksis om gruppesøksmål som de har hatt i Sverige.

Reglene om gruppesøksmål i Sverige og Norge er i det alt vesentligste like. Mye taler derfor for at svensk praksis om gruppesøksmål vil kunne gi en indikasjon på hva vi kan vente oss fremover i Norge. På den andre siden finnes det også ulikheter i regelsettene, og muligens vil dette kunne bidra til at praksisen utvikler seg på forskjellig måte i de to landene. Oppgavens tema vil derfor være å se på likheter og ulikheter i de to regelsettene og videre analysere den praksis som foreligger til nå. På denne bakgrunn gjøres en vurdering som vil føre til en mulig konklusjon på problemstillingen.

1.3 Rettskildebildet

1.3.1 Lovtekst

Lovreglene om gruppesøksmål følger av tvisteloven kapittel 35. Kapittelet gir særlige regler om behandlingsmåten både i tingretten og ved anke over avgjørelser i gruppesøksmål.⁶ Reglene inneholder definisjoner, angir vilkår og beskriver prosessen i slike søksmål. Gruppesøksmålsreglene må suppleres med de regler som gjelder for allmennprosessen, samt de prosessreglene som ikke er angitt å gjelde en bestemt prosessform.⁷

1.3.2 Forarbeider

Siden tvisteloven er såpass ny, og vi ikke tidligere har hatt regler om gruppesøksmål, vil forarbeidene til loven bli tillagt stor betydning. Tvistemålsutvalget la ned et stort og omfattende arbeid med NOU 2001:32 Rett på sak. Temaet gruppesøksmål drøftes grundig i utredningen. Blant annet drøftes behovet for slike søksmål, og det blir sett på erfaringer fra søksmålstypen i andre land. Utredningen ble fulgt opp av departementet i Ot.prp.nr. 51 (2004-2005) Om lov om mekling og rettergang i sivile tvister.

⁶ TvL. §35-1(1)

⁷ NOU s. 991

1.3.3 Juridisk teori

Ifølge alminnelige kjente rettskildeprinsipper skal det ikke legges for stor vekt på juridisk teori. Men når det som her er snakk om helt nye og ukjente regler i norsk forbindelse, er det nyttig å se hen til den behandlingen gruppesøksmålsinstituttet har fått i teorien. På den annen side er det skrevet lite om temaet per dags dato. Mye av grunnen til dette er nok den fyldige behandlingen i forarbeidene. Videre vil jeg tro at ettersom praksis om temaet utvikler seg, vil det også komme ny juridisk teori.

1.3.4 Svenske rettskilder

Siden denne fremstillingen tar sikte på å vurdere om vi får den samme utviklingen av gruppeprosessen som i Sverige, vil svenske rettskilder være av stor betydning. Det er lagt stor vekt på den svenske lagen om grupprättegång, mens forarbeidene til denne har fått mindre oppmerksomhet.⁸ Forarbeidene er kun brukt for å illustrere enkelte forskjeller i regelsettene. Dette begrunnes med at behovet for gruppesøksmål i Norge i hovedsak faller sammen med vurderingene som ble gjort i SOU-en. De to utredningene fikk også mange av de samme reaksjonene.

Videre vil mye av oppgavens materiale bygge på svensk rettspraksis, samt kommentarer til denne som er gjort i juridisk teori. En vurdering av lagen om grupprättegång gjort av hovrättsrådet Marianne Wasteson, på vegne av den svenske regjering, er blitt tillagt vekt i arbeidet med oppgaven,⁹ og endelig er juridisk teori av professor emeritus Per Henrik Lindblom brukt som viktig kilde. Foruten å være leder for grupptalanutvalgets betenkning i SOU 1994:151 har han skrevet flere bøker og artikler om emnet.¹⁰

Også amerikanske rettskilder har hatt betydning for reglene om gruppesøksmål siden disse er behandlet så utførlig i både NOU-en og Ot.prp.-en. Jeg vil imidlertid i denne oppgaven kun helt kort vise til amerikanske kilder under punkt 1.4 nedenfor.

⁸ SOU 1994:151 Grupprättegång og Prop. 2001/02:107 Lag om grupprättegång

⁹ <http://www.regeringen.se/content/1/c6/11/35/22/0aa99502.pdf>

¹⁰ Mer informasjon om dette fremkommer i kildelisten

1.4 Historisk bakgrunn

Rettsinstituttet gruppesøksmål oppsto i England så tidlig som på slutten av 1600-tallet. Likevel skulle søksmålstypen vise seg å få mye større betydning i USA, enn den gjorde i England. Det er USA som har vært foregangslandet når det gjelder gruppesøksmålsreglene, og lovgivningen og den brede praksisen i USA har vært forbildet for innføring av gruppesøksmål i flere andre land, herunder også Norge. Gruppesøksmål har først og fremst vært kjent i land med angloamerikanske rettstradisjoner, men i de senere årene er prosessstypen også innført i land med andre rettstradisjoner.

Den sentrale bestemmelsen om gruppesøksmål i USA er Federal Rule 23. Denne angir vilkår og de forskjellige kategorier av gruppesøksmål. Bestemmelsen fra 1938 ble vesentlig endret og tilpasset det moderne samfunnet i 1966. Dette førte til en voldsom økning i antall gruppesøksmålssaker, og det er denne praksisen som danner grunnlaget for regler om slike søksmål verden over. Jeg vil ikke gå nærmere inn på de amerikanske reglene om gruppesøksmål i denne avhandlingen, om dette vises til den fyldige behandlingen i forarbeidene.¹¹

Bakgrunnen for regler om gruppesøksmål er behovet for, og fordelene med å kunne opptre samlet når flere har likeartede krav eller forpliktelser.¹² Det er mange grunner til at flere rettssubjekter kan bli berørt på samme måte, eksempler kan være offentlige vedtak, spesielle hendelser eller ulykker, en tilstand. Også tidligere har det vært adgang til å behandle saker kollektivt. Eksempler på dette er subjektiv og objektiv kumulasjon, organisasjonssøksmål, hjelpeintervensjon (nå partshjelp) og såkalte pilotsaker. Praksisen etter disse kollektive løsningene er sparsomme, og konsekvensen er manglende rettslig prøving av og gjennomslag blant annet for forbrukerlovgivningen.¹³ Tvistemålsutvalget konkluderte derfor med at det var behov for gruppesøksmål ved siden av allerede eksisterende løsninger. Jeg vil ikke i denne oppgaven gå nærmere inn på de andre formene

¹¹ NOU s. 462 flg. og Ot. prp. s. 317

¹² NOU s. 467

¹³ Ot.prp. s. 330

for kollektive behandlingsmåter da oppgavens omfang ikke tillater dette. Disse formene for samlet behandling vil fortsette å eksistere ved siden av de nye reglene om gruppesøksmål, og det vil måtte vurderes konkret i hver enkelt sak hvilken søksmålsform som vil være best egnet. Hvilke grunnhensyn som ligger bak innføringen av gruppesøksmålsinstituttet kommer jeg nærmere tilbake til under punkt 1.6 nedenfor.

1.5 Kort om lovgivningsprosessene

Tanken på fenomenet gruppesøksmål oppsto i Norden allerede i 1989. I mai dette året ble det arrangert et seminar om behovet for gruppesøksmål i forbrukersaker. Arrangøren for seminaret var den nordiske embetsmannskomiteen for konsumentspørsmål (NEK), og resultatet fra seminaret bunnet ut i NEK - rapport 1990:7 Grupptalan i konsumentmål - rapport från ett nordisk seminarium.¹⁴ I Sverige og Finland ble innføring av rettsinstituttet vurdert videre av statlige utvalg i etterkant av seminaret. Dette førte i Sverige til en betenkning som ble publisert i SOU 1994:151 Grupprättegång hvor det ble konkludert med at det var behov for slike regler. Det skulle gå enda noen år før spørsmålet om gruppeprosess ble tatt opp igjen i de andre nordiske landene.

Selv om lovgivningsarbeidet ble startet i Sverige skulle det ta flere år før gruppesøksmålsreglene ble innført. Resultatet i SOU-en førte til sterke diskusjoner om slike regler burde innføres. Dette førte til at arbeidet en periode ble lagt helt dødt. Ikke før i år 2000 ble arbeidet tatt opp igjen. Den svenske regjeringens proposisjon ble lagt fram i begynnelsen av 2002, og 1. januar 2003 trådte Lagen om grupprättegång i kraft.

I Norge har spørsmålet om innføring av gruppesøksmål vært aktuelt i flere år. Derimot startet ikke selve lovgivningsprosessen før i 1995. Etter forslag fra Stortingsrepresentant Anne Helen Rui¹⁵ vedtok Stortinget den 8. desember 1995 å oversende et forslag til Regjeringen for utredning og eventuelt innføring av regler om gruppesøksmål.¹⁶ Krav om

¹⁴ Ot.prp. s. 320

¹⁵ Dok.nr.8:97(1994-1995)

¹⁶ Innst.S.nr. 62(1995-1996)

gruppesøksmålsregler hadde i tillegg vært tatt opp av Forbrukerrådet, og det ble også sett på som et aktuelt tiltak for beskyttelse av forbrukerinteresser i St. meld. nr. 40(1998 - 1999) kapittel 15.3.3 avgitt av Barne-og familiedepartementet.¹⁷

På omtrent samme tid som gruppesøksmål ble diskutert, var det også startet en debatt om reform av hele sivilprosesssystemet i Norge. Systemet som fulgte av tvistemålsloven¹⁸ var tungrodd og utdatert. Den 9. april 1999 ble det ved kongelig resolusjon oppnevnt et tvistemålsutvalg som fikk i oppgave å foreta en gjennomgang av regelverket for domstolenes behandling av sivile saker.¹⁹ På bakgrunn av den økte interessen for gruppesøksmål, ble tvistemålsutvalget spesielt gitt i oppdrag å vurdere behovet for en slik prosessstype i norsk rett, og eventuelt hvordan slike regler burde utformes. Resultatet av arbeidet ble NOU 2001:32 Rett på sak. Her konkluderte utvalget med at det fantes et behov for gruppesøksmål i norsk rett, og dette ble fulgt opp av departementet i Ot.prp.nr. 51 (2004-2005).

1.6 Grunnhensyn

Det finnes visse overordnede hensyn som må være oppfylt i et rettssystem. Ved innføringen av gruppesøksmål ble det lagt vekt på at prosessstypen skulle fylle et behov i samfunnet, og bidra til en utvikling til beste for borgerne. I det følgende skal jeg ta for meg noen av disse hensynene, og peke på hvordan gruppesøksmål kan bidra til et bedre rettssamfunn. Hensynene glir over i hverandre, og de har sterk indre sammenheng.

1.6.1 Rettssikkerhet/ reparasjon

For å ha et godt og velfungerende samfunn, er det viktig at vi har lover og regler om hvordan rettssubjekter skal forholde seg til samfunnet og til hverandre. For eksempel finnes det flere lover som beskytter forbrukerne. Dersom slike lovregler skal ha betydning, må det sikres at de etterleves av næringslivet. Dette illustreres av slagordet ”man skal ikke bare ha

¹⁷ Ot.prp. s. 322

¹⁸ Lov om rettergangsmåten for tvistemål av 13. august 1915 nr. 6

¹⁹ NOU s. 81

rett, man skal kunne få rett”. Det er viktig å ha prosessuelle retningslinjer slik at brudd på lover og regler kan sanksjoneres av domstolene. For at dette skal være mulig må rettssubjektene sikres adgang til domstolene. Det er rettslig uheldig dersom godt forankrede krav ikke kommer opp for domstolene. Dette gjelder uansett om kravet er lite eller stort. Et middel for å nå målet om domstolsbehandling er at søksmålsterskelen senkes. Det bør være mulig, selv for de som har mindre krav, å få disse behandlet rettslig. Ved innføring av gruppesøksmål senkes søksmålsterskelen ved at hver enkelt trenger å bruke mindre ressurser på søksmålet. I tillegg slipper man å opptre personlig i saken. For å nå målet er det viktig at reglene er tilrettelagt slik at flest mulig av de berørte blir med.

Reglene om gruppesøksmål bidrar til å utjevne balansen mellom forbrukere på den ene siden og næringsdrivende på den andre siden. Ved å opptre samlet vil man stå sterkere i kampen mot den mer ressurssterke part. Gruppesøksmål gir større makt til forbrukerne på bekostning av næringslivet.

1.6.2 Prevensjon

Det at rettssubjekter har en *mulighet* til å gå til søksmål vil ifølge prevensjonshensynet føre til en sterkere etterlevelse av lover og regler. Domstolene har en handlingsdirigerende funksjon ved at de fleste ønsker å unngå å bli brakt inn for rettssystemet. Dette gir et incitament til rettssubjektene til frivillig å følge lovreglene.

Det avgjørende for prevensjonen er at de prosessuelle reglene fører til at rettssubjektene har en *reell* mulighet til å gå til sak. For at hensynet skal oppfylles er det dermed ikke nødvendig at det er behandlet mange saker. Kanskje kan det til og med være nok at én sak er brakt inn for domstolene. Ved innføringen av gruppesøksmål vil den handlingsdirigerende funksjonen kunne bli enda mer fremtredende i og med at man kan risikere å få en stor gruppe imot seg. Trusselen om gruppesøksmål kan brukes til å legge press på bedrifter for å utføre frivillige tiltak. Dette kan for eksempel hindre spekulasjon i produksjon av produkter som ikke holder mål.

1.6.3 Rettsavklaring og rettsutvikling

For at borgerne skal vite hva de skal forholde seg til rettslig, er det viktig at domstolene løser tolkningsspørsmål og tvister som kommer opp i praksis. De prosessuelle reglene er av avgjørende betydning for den materielle rettens etterlevelse.²⁰ Spesielt er det viktig med rettsavklaring i dagens samfunn hvor mange av de lovreglene som gis inneholder skjønnsmessige momenter.²¹ Det er viktig å få avklart rettstilstanden, og i tillegg utvikle denne videre slik at den tilpasses samfunnets behov. Et annet viktig mål er at like saker blir avgjort på samme måte, slik at det ikke foreligger motstridende avgjørelser.

Gruppesøksmål er en måte å sikre rettslikhet mellom rettssubjekter som har like krav og forpliktelser. Én avgjørelse av mange krav vil ha større autoritet enn én avgjørelse av ett krav.

Det må ikke glemmes at gruppesøksmål også faktisk kan medføre noen fordeler for saksøkte. En avgjørelse i et gruppesøksmål blir rettskraftig overfor mange rettssubjekter, og dette vil dermed minske faren for gjentakende prosesser med lignende spørsmål.

Gruppesøksmålsreglene er også utformet med sikte på bedre beskyttelse mot sjikanøs og uetisk prosessførsel, først og fremst i form av reglene om sakskostnader.

1.6.4 Prosessøkonomi

Et veldig viktig hensyn bak innføringen av gruppesøksmål er hensynet til prosessøkonomi. Det er et sentralt hensyn i rettssystemet at retterganger skal gjennomføres med lavest mulig kostnader, både for den enkelte part og for samfunnet som helhet. Rettsprosessen skal helst både være rask, enkel og billig slik at omkostningene blir så lave som mulig. Likevel må dette hensynet veies opp mot hensynet til gode avgjørelser.

Ved at flere rettssubjekter reiser sak samlet, vil de totale sakskostnadene kunne fordeles på flere aktører. Dette fører til lavere kostnader for den enkelte. Kostnader vil også spares ved at det blant annet kun er én prosessfullmektig og én representant som opptrer på vegne av

²⁰ NOU s. 487

²¹ NOU s. 487

gruppen.²² Fellesbehandling vil også føre til lavere kostnader for domstolene. Knappe ressurser vil derfor bli frigitt, og disse pengene kan brukes på andre saker.

Et annet viktig hensyn er det sosiale aspektet bak gruppesøksmålsreglene. Tidligere var det stort sett de mest ressurssterke rettssubjektene som anla søksmål. Et gruppesøksmål kan medføre at mindre ressurssterke personer blir dratt med i søksmålet. Dette kan omfatte personer som ikke kjenner sine rettigheter, eller de som på grunn av personlige eller økonomiske grunner²³ ikke vil gå til individuelt søksmål.

1.7 Den videre fremstilling

Denne masteravhandlingen består av 5 hovedpunkter. I punkt 2, gis en komparativ fremstilling av henholdsvis norske og svenske lovregler. Oppgaven tar ikke mål på seg å være en detaljert og uttømmende behandling av lovbestemmelsene. Jeg har konsentrert meg om hovedelementene i gruppesøksmålsinstituttet, og videre sett på de bestemmelser som har forskjellig utforming i de to landene.

I oppgavens punkt 3 og 4 redegjøres det for praksis som foreligger i Sverige og Norge. Omfanget av svensk praksis er relativt lite, og per dags dato har ingen saker vært behandlet av norske domstoler.

Endelig i oppgavens punkt 5 vil jeg oppsummere lovreglene og praksis i henholdsvis Norge og Sverige. Det vil her bli foretatt en vurdering av oppgavens problemstilling, altså om vi kan vente oss tilsvarende praksis i Norge som de har i Sverige. Herunder vil det bli sett på likheter og ulikheter i de to regelsettene, og deres betydning.

²² Mer om dette følger videre i oppgaven

²³ Dette kan for eksempel være på grunn av psykiske problemer, språkvansker, press fra saksøkte osv.

2 Hovedelementene i gruppesøksmålsinstituttet

I dette punktet skal jeg ta for meg de viktigste elementene i reglene om gruppesøksmål i Norge og Sverige. Jeg legger opp til en komparativ fremstilling hvor jeg tar for meg ett og ett element, og jeg vil behandle situasjonen i de to landene fortløpende. Hovedvekten vil bli lagt på de norske reglene, og i de tilfellene hvor reglene er likelydende vil jeg kun kort gå inn på de svenske reglene. Derimot vil jeg gå grundigere inn på de bestemmelsene som utgjør ulikheter i regelsettene.

De særlige reglene om behandlingsmåten for gruppesøksmål i Norge finnes i Lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven) av 17. juni 2005 nr. 90 kapittel 35. I Sverige finnes det en egen lov om gruppesøksmål; Lag (2002:599) om grupprättegång (GrL).

2.1 Definisjon av begrepet gruppesøksmål

I tvisteloven §35-1(2) er gruppesøksmål definert som ”søksmål som føres av eller mot en gruppe på samme eller vesentlig likt faktisk og rettslig grunnlag, og som er godkjent av retten som gruppesøksmål.” Hva som nærmere ligger i denne definisjonen behandles under punkt 2.2 nedenfor.

Den svenske lagen om grupprättegång inneholder en noe annen definisjon av begrepet enn den norske. I 1§ GrL²⁴ beskrives grupptalan som ”en talan som en kärande för som företrädere för flera personer med rättsverkningar för dem, trots att de inte är parter i målet.” Den svenske loven presiserer allerede i den innledende bestemmelsen at medlemmene av gruppen ikke er parter i søksmålet. Dette er noe av det sentrale med gruppesøksmålsinstituttet, og det som skiller gruppesøksmål fra andre kollektivt pregede søksmålstyper.²⁵ Gruppemedlemmene representeres av en grupperepresentant som handler

²⁴ De svenske paragrafene skrives på svensk måte i denne oppgaven, det vil si at nummeret står foran paragraftegnet.

²⁵ Som for eksempel subjektiv kumulasjon.

på gruppens vegne. På tross av dette vil avgjørelser i søksmålet få rettsvirkninger for de enkelte medlemmene. Mer om dette følger nedenfor under punkt 2.7.

Det følger av den norske definisjonen at gruppen kan være enten på saksøkersiden eller på saksøktesiden, jfr. ordene ”av eller mot en gruppe”. Ved gruppe på saksøktesiden gjelder reglene i tvisteloven kapittel 35, med unntak av §35-7 om utmeldingssøksmål, tilsvarende så langt de passer.²⁶ Det sentrale og mest praktiske er imidlertid at det foreligger gruppe på saksøkersiden, og denne avhandlingen avgrenses til dette. I Sverige er det kun anledning til å danne gruppe på saksøkersiden.

2.2 Hovedvilkår for gruppesøksmål

2.2.1 Norge

Hovedvilkårene for å kunne reise gruppesøksmål følger av tvisteloven §35-2(1). Dette er absolutte vilkår, jfr. formuleringen ”kan bare reises”, og dersom disse ikke er oppfylt må søksmålet avvises av retten.

Det første vilkåret som følger av paragrafen er at det må foreligge ”flere rettssubjekter” som har tilnærmet like krav eller forpliktelser. Det er verken i lovteksten eller i forarbeidene angitt noe krav til hvor mange rettssubjekter som må til for å danne en gruppe i reglenes forstand. Etter ordlyden holder det strengt tatt at det er to rettssubjekter med tilsvarende krav. Men dersom det er veldig få potensielle rettssubjekter, vil det ofte være mer hensiktsmessig å forene sakene.²⁷ Dette må retten vurdere når de skal bestemme om søksmålet skal godkjennes som gruppesøksmål. Dersom det er få aktuelle gruppemedlemmer, vil gruppeprosess i tillegg neppe kunne sies å være den beste behandlingsmåten, jfr. paragrafens bokstav c.²⁸ Mer om dette følger nedenfor. Det er videre

²⁶ Tvl. §35-15

²⁷ Tvl. §§15-1 og 15-2

²⁸ Ot.prp. s. 492

ikke angitt noen begrensninger på gruppens antall oppad, men det er viktig at saken blir praktisk håndterlig også i saker med mange gruppedlemmer.²⁹

Videre er det et vilkår at de potensielle gruppedlemmene har krav eller forpliktelser på "samme eller vesentlig likt faktisk og rettslig grunnlag". Dette vilkåret om likhet presiserer at rettssubjektenes grunnlag må egne seg for felles behandling. Det gjør de ikke dersom det er store individuelle forskjeller mellom kravene eller forpliktelsene. Også her er det opp til retten å vurdere om det foreligger tilstrekkelig likhet i det rettslige og det faktiske grunnlaget. Dersom det er små individuelle forskjeller, og gruppeprosess ellers fremstår som den beste behandlingsmåten, kan gruppeprosess likevel godkjennes. Retten må i vurderingen ta hensyn til om de prinsipielle spørsmålene hovedsakelig gjelder fellesspørsmål.³⁰ Det kan være aktuelt å dele pådømmelsen etter §35-11(2) dersom retten finner dette hensiktsmessig. For eksempel kan dette være aktuelt ved erstatningssaker hvor rettssubjektene kan ha ulike grunnlag og innsigelser angående kravet. Retten kan da behandle spørsmål som er felles først, og så prøve de individuelle forholdene, for eksempel spørsmål om foreldelse, senere i en sak hvor fellesavgjørelsen legges uprøvd til grunn.³¹ Jeg vil ikke gå nærmere inn på reglene om oppdeling av pådømmelsen her.

Etter bokstav b er det et vilkår at kravene kan behandles etter de samme saksbehandlingsreglene, og at retten må kunne ha samme sammensetning. Dette samsvarer med vilkårene for andre typer kollektiv behandling,³² og jeg går ikke nærmere inn på disse reglene her.

Det viktigste vilkåret for gruppesøksmål er det som fremgår av paragrafens bokstav c; gruppesøksmål kan bare reises dersom gruppeprosess er "den beste behandlingsmåten". Dette vilkåret forutsetter en helhetsvurdering hvor retten blant annet ser på hvilke andre

²⁹ Tvisteloven kommentarutgave s. 1601

³⁰ Ot.prp. s. 492

³¹ Tvisteloven kommentarutgave s. 1625

³² Tvl. §15-1(c)

søksmålstyper som kan være aktuelle. Først og fremst må retten vurdere om det foreligger så store individuelle forskjeller mellom de potensielle gruppemedlemmene at en fellesbehandling ikke egner seg. Videre må retten vurdere om kravene eller forpliktelsene bedre kan behandles for eksempel ved hjelp av subjektiv kumulasjon etter tvisteloven §15-2 eller som et ordinært organisasjonssøksmål etter §1-4.^{33 34}I vurderingen må retten også trekke inn praktiske hensyn som taler for eller mot gruppesøksmål. For eksempel må det være mulig å avgrense gruppen på en klar og entydig måte, fremgangsmåten for gruppesøksmål må gi en forsvarlig behandling, og det er i tillegg et moment om gruppesøksmål er den eneste måten kravene kan bli behandlet for retten på.³⁵Vilkåret i bokstav c kan ses på som en sikkerhetsventil som fanger opp de andre vilkårene i paragrafen, men som også kan fange opp andre tilfeller som kan gjøre gruppeprosess mindre hensiktsmessig.

Endelig er det i §35-2(1) et vilkår om at det er grunnlag for å utpeke en representant for gruppen. Jeg kommer nærmere tilbake til dette under punkt 2.7 nedenfor.

2.2.2 Sverige

Når det gjelder hovedvilkårene for gruppesøksmål i Sverige, er disse slått fast i 8§ lagen om grupprättegång. Bestemmelsen er så å si likelydende med den norske bestemmelsen, men den svenske ordlyden har ikke tatt med søksmål som er begrunnet i at gruppemedlemmenes krav er ”vesentlig” like. På denne bakgrunn kan de svenske kravene til likhet oppfattes noe strengere.³⁶ 8§(4) i den svenske loven presiserer at gruppen med hensyn til størrelse, avgrensning og ellers må være tilstrekkelig bestemt. Dette faller i det alt vesentligste sammen med det norske kravet i tvisteloven §35-3(3) om at stevningen må inneholde tilstrekkelige opplysninger til at retten kan vurdere om vilkårene for

³³ Ot.prp. s. 492

³⁴ For en nærmere analyse av fordeler og ulemper ved de forskjellige behandlingsmåtene vises til Nagelhus (2008) s. 186-194

³⁵ Tvisteloven kommentarutgave s. 1602

³⁶ Se mer om dette og Marianne Wastesons forslag til endringer nedenfor under punkt 5.4

gruppesøksmål er oppfylt.³⁷ Sveriges lovtekst har ikke med vilkåret om at kravene skal kunne behandles med samme sammensetning i retten og etter de samme saksbehandlingsregler. I Sverige er det bare utvalgte domstoler som kan behandle gruppesøksmål. Det skal være en slik domstol i hvert ”län”, og det er regjeringen som har bestemt hvor gruppesøksmål skal behandles.³⁸

2.3 Området for gruppesøksmål

Reglene om gruppesøksmål er verken i lovteksten eller i forarbeidene begrenset til noe bestemt rettsområde. Reglene i tvistelovens kapittel 35 er derfor særregler som i prinsippet kan brukes på alle typer områder. Videre er det ikke gjort noen begrensninger med tanke på hvilke typer krav det kan reises gruppesøksmål om, jfr. formuleringen ”krav og forpliktelser” i lovens §35-2(1)(a).

Likevel viser bakgrunnen for innføringen av reglene at det er samfunnsutviklingen som har skapt behovet for en reform på prosessrettens område. Utviklingen med masseproduksjon av varer og tjenester og utstrakt bruk av standardkontrakter, har ført til at en større mengde rettssubjekter blir rammet på tilnærmet like måte. Et område som derfor peker seg ut i forhold til reglene om gruppesøksmål er forbrukersaker, herunder saker om produktansvar, miljøskader og diskriminering.³⁹ Mer konkrete eksempler følger lenger ned i avsnittet.

I forarbeidene frem mot innføringen av gruppeprosessreglene, har Tvistemålsutvalget sett på behovet for gruppesøksmål i forhold til ulike søksmålskategorier. Det er delt inn i to hovedgrupper; henholdsvis forbuds-, fastsettelses- og ugyldighetssøksmål på den ene siden og erstatningssøksmål på den andre siden.⁴⁰ Utvalget konkluderte i utredningen med at tvister under den første kategorien også før tvistelovens ikrafttredelse hadde gode muligheter for kollektiv behandling av saker. Blant annet vil subjektiv kumulasjon være et

³⁷ Ot.prp. s. 493

³⁸ 3§ GrL

³⁹ NOU s. 490

⁴⁰ NOU s. 488 flg. Skillet er fulgt opp i Ot.prp. s. 324 flg.

bedre alternativ dersom det er få potensielle aktører. Også organisasjoner og foreningers vide søksmålskompetanse og utenrettslige tvisteløsningsorganer bidro til en reell adgang til domstolene for å få prøvet slike saker. Likevel valgte utvalget å ikke innskrenke virkeområdet for gruppesøksmål. Dersom gruppeprosess vil virke uhensiktsmessig, vil det fanges opp av sikkerhetsventilen om at gruppeprosess må være beste behandlingsmåte, jfr. §35-2(1)(c) som er behandlet ovenfor.

Når det gjelder erstatningssaker, var det også for denne søksmålskategorien allerede muligheter for forning av flere krav. Derimot konkluderte Tvistemålsutvalget med at det i saker hvor skaden var så liten at det ikke var lønnsomt å gå til sak, det vil si ikke individuelt prosessbare krav, ikke forelå en reell mulighet til å få prøvet saken for retten. Det er derfor stor grunn til å tro at slike saker vil danne et viktig område for gruppesøksmål nå som slike regler er innført.

I dette avsnittet vil jeg se på noen sakstyper hvor gruppesøksmål kan være særlig aktuelt. I tillegg vil redegjørelsen for den praksisen som har vært i Sverige, og de forberedelser til gruppesøksmålssaker som har vært i Norge til nå, kunne bidra til å vise noen områder som gruppesøksmål kan passe for. Et eksempel innen miljøretten er ulovlige utslipp som rammer alle som bor i et bestemt område. Det vil da kunne være hensiktsmessig at alle de som er rammet kan gå til gruppesøksmål mot den ansvarlige bedriften. Et annet eksempel hvor det særlig kan være aktuelt med saker etter utmeldingsprinsippet,⁴¹ er saker i løpende tjenesteleveranse. For eksempel kan det være aktuelt med et slikt gruppesøksmål når det gjelder avtaler om bredbånd. Ved en urettmessig prisøkning vil mange rettssubjekter kunne bli rammet, men ofte er det kun snakk om meget lave beløp per kunde. Uten regler om gruppesøksmål ville derfor ikke slike saker kommet opp for rettssystemet. Det samme gjelder ved feil på masseproduserte produkter. Dersom mange rettssubjekter kjøper og oppdager feil ved for eksempel blendere, vil det være fordelaktig om disse kunne gå til sak mot produsenten som en samlet gruppe. Her er det også snakk om relativt lave kostnader

⁴¹ Se mer om dette under punkt 2.6.2

per produkt, men hvis produsenten fortsetter å produsere og selge blendere med samme type feil vil det samlede beløpet totalt for alle de involverte kundene kunne bli betydelig.

Andre eksempler på aktuelle saker er erstatningsspørsmålet etter for eksempel en flyulykke. Her vil jo hendelsesforløpet være det samme for alle de involverte, og kostnadene ved rettsbehandling vil kunne bli lavere ved en felles behandling i et gruppesøksmål. Endelig kan det være aktuelt med gruppesøksmålssaker mot det offentlige dersom det for eksempel er fattet et ugyldig offentlig pålegg.⁴²

2.4 Hvem kan reise gruppesøksmål?

Gruppesøksmål kan for det første reises av ethvert rettssubjekt som fyller vilkårene for å være gruppemedlem dersom søksmålet fremmes.⁴³ Det vil si fysiske eller juridiske personer som har krav eller forpliktelser innenfor den potensielle søksmålsrammen, og som omfattes av påmeldingsalternativet i §35-6 eller utmeldingsalternativet i §35-7.⁴⁴ Det er altså ikke noe krav om at søksmålet reises av grupperepresentanten. Denne er på dette tidspunktet ikke valgt, og det er heller ingen automatikk i at den som reiser søksmålet utpekes som representant for gruppen.

Videre kan gruppesøksmål reises av foreninger og stiftelser. Aktuelle eksempler på slike er forbruker- og næringslivsorganisasjoner. Søksmålskompetansen er angitt på samme måte som i tvisteloven §1-4, det vil si at det er et vilkår at den aktuelle foreningens hovedoppgave er å fremme den type interesser som er omtvistet, og i tillegg må søksmålet ligge innenfor dens formål og naturlige virkeområde. Gruppesøksmålskompetansen supplerer de ordinære reglene om organisasjoners søksmålskompetanse som følger av vedkommende paragraf. Dersom organisasjonen har et eget krav som faller innenfor rammen i gruppesøksmålet, kan de reise søksmål etter §35-3(1) bokstav a. Men dersom søksmålet rammer organisasjonens enkeltmedlemmer, og deres rettigheter og forpliktelser

⁴² For flere eksempler på sakstyper, se Ot.prp. s. 322-323.

⁴³ Tvl. §35-3(1)

⁴⁴ Se nærmere om dette under neste punkt

direkte, må organisasjonen reise søksmål etter bestemmelsens bokstav b.⁴⁵ Dette gjelder også ved krav om økonomisk kompensasjon, for eksempel erstatningskrav tilhørende et medlem av foreningen. Begrunnelsen for å åpne for gruppesøksmål fra foreninger og stiftelser, er at disse ellers ville være avhengige av å skyve frem et enkelt medlem til å ta initiativ til gruppesøksmål. Dette ville være tilslørende for virkeligheten.⁴⁶

Endelig kan noen offentlige organer reise gruppesøksmål. Det stilles da tilsvarende vilkår som for foreninger og stiftelser. Eksempler på organer som faller inn under dette alternativet er Forbrukerrådet og Dyrevernsmnd.

Også i Sverige kan forskjellige typer rettssubjekter reise gruppesøksmål. Reglene er i praksis helt like de norske reglene. De forskjellige gruppesøksmålstypene kalles ”enskild talan, organisationstalan eller offentlig grupptalan”.⁴⁷ Hva som kjennetegner de forskjellige typene presiseres i 4§ til 6§ lagen om grupprättegång. Privat gruppesøksmål kan reises av fysiske og juridiske personer som har krav eller forpliktelser som omfattes av søksmålet. Søksmålskompetansen til organisasjoner ved gruppesøksmål tilligger ideelle stiftelser som har som formål å ivareta forbrukerinteresser og lønnstagerinteresser i tvister mellom forbrukere og næringsvirksomheter. I følge siste ledd i 5§ kan slike organisasjonssøksmål også tas ut i andre typer tvister dersom samhandling medfører store fordeler og fremstår som den beste behandlingsmåten. Når det gjelder offentlige gruppesøksmål er dette begrenset til kun noen få utvalgte myndigheter, per dags dato tilligger slik kompetanse bare Konsumentombudsmannen og Naturvårdsverket.⁴⁸

⁴⁵ Ot.prp s. 493

⁴⁶ NOU s. 491

⁴⁷ 1§ GrL

⁴⁸ E-post fra Lindblom (2008)

2.5 Gruppens sammensetning (hvem kan være med i gruppen)

Det er bare de rettssubjekter som kunne reist et ordinært individuelt søksmål for norske domstoler, eller som kunne sluttet seg til et slikt søksmål, som er potensielle medlemmer av gruppen.⁴⁹ Det enkelte rettssubjekt i gruppen kalles gruppemedlem.⁵⁰

Forutsetningene for å kunne gå til ordinært søksmål fremkommer i andre deler av tvisteloven. Blant annet stilles det krav til rettssubjektets partsevne, prosessdyktighet, rettslig interesse og så videre. Jeg vil ikke gå nærmere inn på de generelle prosessreglene her.

Det er videre et krav om at søksmålet kunne vært reist for norske domstoler.⁵¹

Gruppesøksmål må altså begrenses til rettssubjekter hvor norske domstoler ville hatt kompetanse ved individuelt søksmål.⁵² Saker om utenlandsk rett, eller som omhandler utenlandske rettssubjekter, kan derfor ikke behandles etter særreglene om gruppesøksmål.

2.6 Hvordan blir man medlem av gruppen?

2.6.1 Norge

Den aktuelle gruppen i et gruppesøksmål består av de rettssubjekter som har krav eller forpliktelser som faller innenfor den rammen retten har trukket opp for søksmålet. I norsk rett finnes det to utgangspunkter for hvordan et rettssubjekt kan bli medlem av en gruppe. Det første alternativet, som er hovedregelen i Norge, er søksmål etter påmeldingsalternativet.⁵³ Dette går ut på at rettssubjektet positivt må melde seg på søksmålet for å bli med i gruppen (opt in). Det andre alternativet er at alle rettssubjekter som faller innenfor rammen for gruppesøksmålet automatisk blir medlem i gruppen.⁵⁴

⁴⁹ Tvl. §35-2(2)

⁵⁰ Tvl. §35-1(5)

⁵¹ Tvl. §35-2(2)

⁵² NOU s. 496

⁵³ Tvl. §35-6

⁵⁴ Tvl. §35-7

Disse må da positivt melde seg ut av gruppen dersom de ikke ønsker å delta i søksmålet (opt out), og dette alternativet kalles utmeldingsalternativet. De to forskjellige utgangspunktene beskrives nærmere nedenfor, mens betydningen av forskjellene analyseres i vurderingsdelens punkt 5.1.1. Siden dette er det punktet som klarest skiller de svenske og de norske reglene om gruppesøksmål, vil jeg legge en del vekt på dette punktet.

Avgjørelsen om et gruppesøksmål skal fremmes etter påmeldingsalternativet eller utmeldingsalternativer tilligger retten,⁵⁵ men det skal angis i stevningen om søksmålet begjæres fremmet etter §35-6 eller §35-7.⁵⁶ Avgjørelsen om hvilket alternativ søksmålet faller inn under skal tas så tidlig som mulig. Retten må i sin godkjenning av gruppesøksmålet beskrive rammen for kravene på en enkel og konkret måte, samt sette en frist for registrering etter §35-6.⁵⁷ Jeg går ikke nærmere inn på reglene om rettens godkjenning i denne oppgaven.

2.6.1.1 Gruppesøksmål som krever registrering (påmeldingsalternativet)

Som nevnt ovenfor kreves det for gruppesøksmål etter påmeldingsalternativet at medlemmene registrerer seg for å omfattes av søksmålet. Dette er hovedregelen i norsk rett, og reguleres av tvisteloven §35-6.

Bakgrunnen for at påmeldingsalternativet er valgt til hovedregel, er det såkalte disposisjonsprinsippet som er et av hovedprinsippene i norsk prosessrett.

Disposisjonsprinsippet går ut på at det i norsk sivilprosess er opp til den enkelte om han eller hun ønsker å bringe en sak inn for retten.⁵⁸ Siden man ved å være gruppemedlem blir bundet av avgjørelsen i gruppesøksmålet, er det rimelig at rettssubjektet selv positivt tar stilling til om han eller hun ønsker dette. Spørsmålet om registrering avgjøres med

⁵⁵ Tvl. §35-4(2)(b)

⁵⁶ Tvl. §35-3(3) i.f

⁵⁷ Tvl. §35-4

⁵⁸ Jusleksikon (2005)

utgangspunkt i rettssubjektets pretensjoner om krav og grunnlag.⁵⁹ Det vil si at det på dette stadiet av saken er tilstrekkelig at vedkommende hevder å ha et krav som faller innenfor søksmålsrammen. Selve realitetsprøvelsen av kravet skjer senere i saksgangen.

For å kunne nå fram til alle de rettssubjekter som kan ha krav eller forpliktelser innenfor den rammen retten har trukket opp, er det svært viktig å ha varslingsregler som når ut til alle potensielle gruppemedlemmer. Hvordan et slik varsel skal skje følger av tvisteloven §35-5. Varselet må være lett å forstå slik at alle potensielle gruppemedlemmer skjønner betydningen og rekkevidden av å melde seg på, og hva de eventuelt kan gå glipp av dersom de ikke melder seg på søksmålet. Det er her på det rene at et rettssubjekt som ikke melder seg på i gruppen, ikke mister sjansen til å gå til individuelt søksmål. Men dette er som tidligere nevnt dyrt og tar mye tid og krefter. Jeg vil ikke gå nærmere inn på varslingsreglene i denne avhandlingen.

For å kunne bli registrert som medlem av gruppen må det enkelte rettssubjekt sette frem begjæring om dette innen den fristen retten har satt. Unntaksvis er det også muligheter for å bli medlem etter denne fristen er utløpt, det må da skje en vurdering av hvor langt man er kommet i prosessen. Det kan ikke være anledning til å vente så lenge med å melde seg på at utfallet i saken allerede er klart.⁶⁰

Etter § 35-6(3) er det åpnet for at retten kan sette som vilkår for registrering at man må innbetale et fastsatt maksimalbeløp til dekning av sakskostnader. Det må i så fall settes frem en begjæring om dette, enten fra grupperepresentanten eller den som reiser gruppesøksmålet. Reglene om sakskostnader kommer jeg nærmere tilbake til under punkt 2.9 nedenfor.

⁵⁹ Ot.prp. s. 495

⁶⁰ Tvisteloven kommentarutgave s. 1612

2.6.1.2 Gruppesøksmål som ikke krever registrering (utmeldingsalternativet)

Selv om det er det såkalte påmeldingsalternativet i tvisteloven §35-6 som er hovedregelen etter norsk rett, er det også åpnet for saker etter utmeldingsalternativet eller opt out – alternativet. Hjemmelen for dette finnes i §35-7, og dette er søksmål som altså ikke krever noen positiv handling fra gruppemedlemmenes side for å bli medlem av gruppen. Et eksempel på hvilke rettssubjekter som omfattes av et slikt søksmål er ”alle de som kjøpte sofa av merket x på varehuset Skeidar i 2008”. Dersom noen av disse kjøperne likevel ikke ønsker å omfattes av gruppen, må de positivt tre ut av søksmålet, og dette må registreres i et såkalt utmeldingsregister.⁶¹

Siden saker etter utmeldingsalternativet bryter med det grunnleggende disposisjonsprinsippet stilles det ekstra vilkår for dette. Disse vilkårene er strenge, slik at saker etter utmeldingsalternativet er en klar unntaksregel.⁶² Først og fremst må det være snakk om så små verdier eller interesser at det ikke kan forventes at de fremmes ved individuelle søksmål. Slike saker kalles ofte ”ikke individuelt prosessbare”, og kjennetegnes ved at prosessutgiftene ved en individuell forfølgning overstiger verdien av selve kravet eller forpliktelsen. Det kan da ikke forventes at saken bringes inn for rettssystemet. For å sikre at slike saker sikres adgang til domstolene, er det helt nødvendig med regler om gruppesøksmål. Grensen for når et krav kan forventes å bli fremmet ved individuelt søksmål, må vurderes konkret av retten i hvert enkelt tilfelle, og det er naturlig at denne grensen endres noe over tid.⁶³

Videre er det et vilkår at saken ikke reiser spørsmål som krever individuell behandling. Dette er et forsterket likhetskrav i forhold til tvisteloven §35-2(1) bokstav a.⁶⁴ At resultatet for de enkelte rettssubjektene kan bli forskjellig etter beregningen av kompensasjonen, er likevel ikke til hinder for at søksmålet fremmes etter §35-7. Dette vil for eksempel være

⁶¹ Tvl. § 35-7 (2)

⁶² NOU s. 994

⁶³ Ot.prp. s. 495

⁶⁴ Ot.prp. s. 496

tilfellet ved urettmessige renteforhøyelser. Her vil jo den økonomiske kompensasjonen variere etter størrelsen på de enkelte rettssubjekters lån.

Også for søksmål etter utmeldingsalternativet er det avgjørende å ha fungerende varslingsystemer. De rettssubjektene som omfattes av rammen for gruppesøksmålet må orienteres om søksmålet slik at de får muligheten til å registrere seg i utmeldingsregisteret dersom de ikke ønsker å omfattes av rettsavgjørelsen.

2.6.2 Sverige

I Sverige er det bare åpnet for saker etter påmeldingsalternativet. Det følger av 14§ i lagen om grupprättegång at dersom ikke gruppemedlemmet skriftlig har meddelt retten at det ønsker å omfattes av gruppen, anses han eller hun for å ha trådt ut av denne. Da regelen om opt in trådte i kraft med grupprättegångslagen i 2002, brøt den med de lange tradisjonene med gruppesøksmål etter utmeldingsalternativet i angloamerikansk rett. Kun de reformerte gruppeprosessreglene som ble vedtatt i England i år 2000 hadde tidligere innført kravet om at det kreves positiv påmelding for å omfattes av søksmålet. Bakgrunnen for dette er de ulike rettstradisjonene, og disposisjonsprinsippets sterke posisjon i nordisk rett.

Påmeldingsregelen var derimot ikke den originale løsningen. I grupptalanutvalgets betenkning i SOU 1994:151 Grupprättegång ble det foreslått regler tilsvarende de som finnes i USA, altså at alle blir medlem av søksmålsgruppen dersom de ikke positivt melder seg ut. Forslaget fikk derimot så stor motstand at regelen ble endret til påmeldingsalternativet før lovforberedelsen var ferdigstilt. Mer om dette følger nedenfor under 5.1.1.

2.7 Representasjon av gruppen

Selv om avgjørelsen i et gruppesøksmål blir rettskraftig for alle de som er medlemmer av gruppen, har ikke de enkelte rettssubjektene selv prosessuell handleevne i saken. Gruppemedlemmene får ikke status som part. Av denne grunn er det satt som absolutt vilkår i tvisteloven §35-2(1) bokstav d at det er grunnlag for å utpeke en

grupperepresentant. Grupperepresentanten er det rettssubjektet som handler på gruppens vegne i søksmålet.⁶⁵

De særlige reglene for grupperepresentanten følger av tvisteloven §35-9. Her fremkommer det tydelig at gruppens rettigheter og plikter skal ivaretas av en grupperepresentant.

Grupperepresentanten skal utpekes av retten, og vedkommende må være et av de rettssubjektene som kan reise gruppesøksmålet.⁶⁶ Dette vil altså si at også organisasjoner og offentlige organer kan representere gruppen. Representasjonen utøves da av organisasjonen eller organets lovlige stedfortreder.⁶⁷ Den aktuelle representanten må si seg villig til å representere gruppen, og retten må vurdere om vedkommende er skikket til å ivareta gruppens interesser på en god måte.⁶⁸

Grupperepresentantens viktigste oppgave er å holde medlemmene av gruppen forsvarlig orientert om søksmålsprosessen. Dette gjelder særlig i forhold til avgjørelser som får betydning for medlemmenes krav eller forpliktelser.⁶⁹ For eksempel må det orienteres om eventuelle forslag om minnelige løsninger av saken, eksempelvis i form av forlik. Gruppemedlemmene må få anledning til å vurdere saken underveis, spesielt i forhold til muligheten for å tre ut av søksmålet dersom representanten ikke ivaretar det aktuelle kravet deres på en hensiktsmessig måte eller dersom foreslåtte løsninger ikke anses som tilfredsstillende.⁷⁰ En viktig forutsetning for å kunne være representant for gruppen er at vedkommende må kunne svare for gruppens mulige kostnadsansvar overfor motparten.⁷¹ Dette kravet om økonomisk ansvar kan medføre at mange vegrer seg for å påta

⁶⁵ Tvl. §35-1(7)

⁶⁶ Se om dette under punkt 2.4 ovenfor.

⁶⁷ NOU s. 995

⁶⁸ Tvl. §35-9(3)

⁶⁹ Tvl. §35-9(1)

⁷⁰ Mer om retten til å tre ut av søksmålet følger nedenfor

⁷¹ Tvl. §35-9(3)

seg rollen som grupperepresentant. Se nærmere om dette nedenfor under punkt 2.9 og i vurderingsdelens punkt 5.1.2.

Dersom grupperepresentanten ikke ivaretar sine plikter på en ordentlig måte, eller retten av andre grunner finner at denne ikke lenger er egnet, kan oppnevningen tilbakekalles. Retten må da oppnevne en ny representant for gruppen.⁷²

I tillegg til en grupperepresentant skal gruppen som hovedregel også være representert ved advokat.⁷³

Reglene om representasjon i Sverige er likelydende som de norske reglene. Men i forhold til finansiering av søksmålet har ikke grupperepresentanten mulighet til å velte noe av kostnadsansvaret over på gruppemedlemmene.⁷⁴ At en representant skal ivareta medlemmenes interesser følger av 17§ i lagen om grupprättegång. Her presiseres det også at grupperepresentanten skal la gruppemedlemmene få uttale seg om viktige spørsmål. Dette blir i norsk rett bare nevnt i forarbeidene, men det må nok være et utgangspunkt også etter norsk rett. 21§ gir hjemmel for å la retten utpeke en ny grupperepresentant dersom den nåværende ikke ivaretar sine plikter. Også i Sverige er utgangspunktet at gruppen skal ha en prosessfullmektig som er advokat.⁷⁵

2.8 Uttreden

Uansett om et gruppemedlem positivt har meldt seg på i søksmålet eller om det automatisk har blitt medlem etter §35-7, foreligger en rett til å tre ut som medlem av gruppen.⁷⁶

Bakgrunnen for retten til uttreden er at avgjørelsen i søksmålet blir rettskraftig for samtlige

⁷² Tvl. §35-9(3)

⁷³ Tvl. §35-9(4)

⁷⁴ Mer om dette under punkt 2.9 og 5.1.2

⁷⁵ 11§ GrL

⁷⁶ Tvl. §35-8

gruppemedlemmer.⁷⁷ I tillegg er det en beskyttelse for gruppemedlemmene siden gruppen opptrer samlet ved grupperepresentanten. Medlemmene kan derfor tre ut av søksmålet dersom representantens handlinger får negative virkninger på deres krav. Det følger naturlig at et gruppemedlem ikke kan trekke seg fra gruppen etter at dets krav er rettskraftig avgjort.

Uttreden skjer i praksis enten ved sletting i grupperegisteret dersom det er et søksmål etter §35-6, eller ved registrering i et utmeldingsregister dersom det er et søksmål etter §35-7. Utmeldingen gjelder fra det tidspunkt den kommer inn til retten.

Følgene av uttreden fra gruppen er ulike etter hvilket tidspunkt medlemmet trer ut. Dersom et gruppemedlem trer ut av gruppen før det er avsagt bindende dom i saken, vil vedkommende ikke miste sitt materielle krav. Han eller hun kan altså senere gå til individuelt søksmål for å få avgjort kravet sitt. Dersom et gruppemedlem melder seg ut av gruppen etter at det er avsagt dom, fortsetter videre behandling etter reglene for allmennprosess eller småkravsprosess.⁷⁸ Vedkommende må da erklære selvstendig anke om overprøving dersom han eller hun ikke er fornøyd med resultatet i dommen. Det følger også av dette at det uttrådte medlem ikke omfattes av en eventuell anke fra gruppen. Men dersom motparten anker dommen, vil medlemmet omfattes av gruppen siden avgjørelsen binder de som var medlemmer på domstidspunktet.

I Sverige er det ikke like kurant å fri seg fra gruppen etter at man har meldt seg inn. For å kunne tre ut av søksmålet må gruppemedlemmet først tre inn som part i søksmålet etter 24§ lagen om grupprättegång, og først da kan vedkommende tilbakekalle søksmålet etter 23§. Denne regelen er begrunnet ut ifra hensyn til saksøkte.

⁷⁷ Tvl. §35-11(1)

⁷⁸ Dette avhenger av kravets størrelse

2.9 Sakskostnader, herunder medlemmenes økonomiske ansvar

2.9.1 Norge

Det påløper alltid en del kostnader når en sak går gjennom rettssystemet. Som nevnt ovenfor, er det grupperepresentanten som har rett og plikt i forhold til søksmålet, så også når det gjelder sakskostnadene.⁷⁹ Dette betyr at det er representanten for gruppen som skal sørge for at alle kostnadene i forbindelse med saken blir dekket, og i tillegg at motpartens saksomkostninger dekkes dersom søksmålet går i motpartens favør.⁸⁰ Som et motstykke til grupperepresentantens kostnadsansvar, har han eller hun krav på godtgjøring for sitt arbeid, og dekning av sine utgifter i forbindelse med saken. Reglene om dette følger av tvisteloven §35-13(1), og godtgjørelsen skal fastsettes av retten.

Godtgjørelsen til grupperepresentanten kan, dersom saken går i gruppens favør, kreves av motparten i den utstrekning denne ilegges ansvar for saksomkostningene, jfr. annet ledd. Dersom gruppen taper saken blir kostnadsoppgjøret forskjellig alt ettersom det er et søksmål etter §35-6 (påmeldingsalternativet) eller §35-7 (utmeldingsalternativet).

I saker som ikke krever registrering av gruppemedlemmene, har ikke medlemmene noe økonomisk ansvar i forhold til saken. Dersom gruppen da taper, vil ikke grupperepresentanten ha noe økonomisk krav på de andre gruppemedlemmene. Denne regelen følger helt naturlig av denne søksmålstypens natur. Siden medlemmene av gruppen kanskje ikke engang vet at de er en del av gruppen, eller kanskje de ikke har hørt om søksmålet, så kan man ikke kreve de for betaling av kostnader i forbindelse med saken. På denne bakgrunn er det lite praktisk med private gruppesøksmål på dette området. Det som vil være praktisk er at typisk organisasjoner som Forbrukerrådet står som grupperepresentant i slike saker. Jo mindre de enkelte rettssubjekters krav er, jo større krav stilles til ordninger som muliggjør utgiftsdekning for den som reiser gruppesøksmålet.

⁷⁹ Tvl. §35-12(1)

⁸⁰ De alminnelige reglene for tilkjenning og idømming av sakskostnader gjelder også ved gruppesøksmål. Jeg går ikke nærmere inn på disse reglene her.

I motsetning til dette kan grupperepresentanten i søksmål etter §35-6 i noen tilfeller holde gruppemedlemmene ansvarlige for dekning av hans eller hennes godtgjørelse og utlegg. Forutsetningen for en slik ordning av gruppemedlemmenes økonomiske ansvar er at dette er satt som vilkår for registrering i søksmålet etter §36-6(3). Dersom den totale summen ikke er tilstrekkelig til å dekke alle kostnadene, skal disse fordeles som følger: gruppens prosessfullmektig skal først få dekket sitt tilgodehavende, deretter skal motpartens kostnader dekkes dersom dette er tilkjent. Når disse utgiftene er dekket inn får grupperepresentanten dekket sitt tilgodehavende.

2.9.2 Sverige

I Sverige har de som kjent bare søksmål etter påmeldingsalternativet. Det finnes derfor ingen risiko for at man blir medlem av en gruppe uten å være klar over det. Et gruppemedlem som ikke er part i saken skal i utgangspunktet ikke dekke noen av sakens kostnader. Dette følger av 33§ GrL. Det finnes kun to unntak fra denne hovedregelen. Det første er dersom gruppen vinner saken og motparten dømmes til å betale saksomkostningene. Dersom motparten ikke kan betale dette, vil det ikke være rettferdig at grupperepresentanten må sitte med dette alene.⁸¹ Det er jo tross alt en sak som gruppen har vunnet. Derimot kan det enkelte gruppemedlem ikke kreves for mer enn det som er kommet han eller henne til gode i gruppesøksmålet. Det andre unntaket er dersom et gruppemedlem opptrer uredelig.⁸² Det er da bare rett og rimelig at han eller hun selv erstatter eventuelle merkostnader ved dette. Det finnes visse særskilte regler om rettergangskostnader for eksempel ved bytte av grupperepresentant. Disse reglene følger av 30§ - 32§ lagen om grupprättegång, og jeg går ikke nærmere inn på disse her.

Det er altså grupperepresentanten som sitter med det økonomiske ansvaret ved et gruppesøksmål. Han eller hun må derfor sørge for å finansiere søksmålet på andre måter enn via gruppemedlemmene. En måte å gjøre dette på er ved noe som kalles ”riskavtal”.

⁸¹ 34§ GrL

⁸² 35§ GrL

Slike regler finner vi ikke i de norske lovbestemmelsene.⁸³ En ”riskavtal” er en avtale mellom grupperepresentanten og prosessfullmektigen som går ut på at prosessfullmektigens betaling for oppdraget avhenger av utfallet i saken. Det vil si at advokaten får ekstra mye betalt dersom gruppen vinner søksmålet, og motsatt at betalingen blir lavere om utfallet ikke går i gruppens favør. På denne måten fordeles det økonomiske ansvaret, og gruppen kan for eksempel skaffe seg en advokat med bedre spesialkompetanse på området selv om denne kanskje har høyere timepriser, eller de kan ha råd til flere konsultasjoner. Slike avtaler krever rettens godkjenning for å stå seg. Reglene om ”riskavtal” finnes i 38§ til 41§ i lagen om grupprättegång. Jeg vil ikke gå nærmere inn på reglene i denne avhandlingen, jeg vil bare påpeke at dette er en av forskjellene mellom reglene i Norge og i Sverige.

I Norge mente man at grupperepresentanten måtte sørge for finansiering av saken på andre måter, for eksempel reglene om fri sakførsel og andre former for økonomisk støtte til søksmålet. I følge Tvistemålsutvalget må samfunnet påta seg en betydelig del av kostnadene ved gruppesøksmål, spesielt slike som føres etter tvisteloven §32-7.⁸⁴ Men som praksis nedenfor vil vise, har allerede advokatfirmaet Solbø tilbydd seg å føre en sak uten å ta betalt dersom saken ikke skulle føre fram.⁸⁵

3 Svensk praksis

3.1 Innledning

Siden lagen om grupprättegång trådte i kraft 1. januar 2003 har cirka ti saker vært behandlet ved allmenne domstoler i Sverige. Av disse sakene har bare en ført til dom, og denne var kun en stadfesting av et forlik (Aer Olympic AB). Antallet saker som har vært

⁸³ Mer om dette nedenfor

⁸⁴ Ot.prp s. 337.

⁸⁵ Se nedenfor under punkt 4.4

ført for retten har vært mye lavere enn det man forventet ved innføringen av loven. Dette trenger likevel ikke å bety at loven ikke har hatt betydning. Reglenes preventive funksjon måles ikke bare i form av antall saker.⁸⁶

Min gjennomgang av svensk praksis er i hovedsak basert på referatene som fremkommer i vurderingen til Marianne Wasteson.⁸⁷ I tillegg til dette har jeg fått informasjon om sakene fra Lindblom,⁸⁸ samt fra internett. Gjennomgangen er ikke uttømmende.

3.2 Aer Olympic AB

Den første gruppesøksmålssaken i Sverige kom kort tid etter at lagen om grupprättegång trådte i kraft, og var et privat gruppesøksmål mot selskapet Aer Olympic AB.

Gruppesøksmålet inneholdt krav om erstatning for ubenyttede flybilletter, samt kjøp av erstatningsbilletter. Bakgrunnen for søksmålet var at reisende som hadde kjøpt flybilletter hos selskapet Aer Olympic ikke fikk brukt disse, men ble tvunget til å kjøpe nye billetter hos andre selskaper for å komme seg hjem igjen til Sverige etter utenlandsopphold.

I 2003 ble det åpnet konkurs i selskapet Aer Olympic AB. Selskapet solgte flybilletter, og hadde inngått avtale med selskapet Transjet Airways AB som skulle sørge for flyvningene. I forbindelse med konkursen ble Transjet Airways ilagt flyforbud av Luftfartsinspektionen, og reisende som hadde kjøpt billetter av Aer Olympic fikk ikke benyttet eller erstattet disse.

Eieren av Aer Olympic, Elefterios Kefales, ble i forbindelse med konkursen dømt for grov uredelighet mot konkursboet i form av ulovlige avhendelser og regnskapsbrudd. Under saksbehandlingen besluttet Stockholm tingrett å skille ut de private tvistemålene, og Bo Åberg, en av de som hadde et erstatningskrav på selskapet, gjorde da gjeldende at han

⁸⁶ Se ovenfor i punkt 1.6.2

⁸⁷ <http://www.regeringen.se/content/1/c6/11/35/22/0aa99502.pdf> Bilaga 2

⁸⁸ Lindblom (2005) og Lindblom (2008)

ønsket søksmålet omgjort til gruppesøksmål.⁸⁹ Gruppen skulle bestå av personer som hadde kjøpt billetter av Aer Olympic, og som hadde blitt påført økonomisk tap på grunn av konkursen.

Omgjøring til gruppesøksmål krever godkjenning av retten, og fordelene med å bli behandlet som gruppesøksmål må være åpenbart større enn ulempene for saksøkte. Kefales bestred at så var tilfelle, men Stockholm tingrett godkjente likevel byttet av søksmålsform.

Varsel ble sendt ut til potensielle gruppemedlemmer⁹⁰, og det ble gitt en frist for å melde seg på søksmålet. Da fristen gikk ut var det 490 personer som hadde meldt seg på, og det samlede kravet i søksmålet var på i overkant av tre millioner svenske kroner.

Kefales protesterte sterkt på omvandlingen til gruppesøksmål, og mente at de særskilte prosessforutsetningene for slikt søksmål ikke forelå i den aktuelle saken. Men da disse protestene ble avvist i ankesdomstolen, ble muntlige forhandlinger igangsatt. Etter flere resultatløse protester gikk Kefales gikk til slutt med på å starte mekling med saksøkerne. Etter ett år ble det endelig oppnådd enighet mellom partene, og Stockholm tingrett stadfestet forliket 21. juni 2007.

3.3 NCC AB

Bakgrunnen for søksmålet mot NCC AB var at selskapet i følge saksøkerne ikke hadde oppfylt deler av kontrakten om oppføring av boenheter på en eiendom i Tjörns kommune. I kontrakten var det stadfestet at det skulle føres opp en småbåthavn som skulle høre til leilighetene. Saksøkerne la ned krav om at NCC skulle ilegges straffebøter på 1 million svenske kroner for hver måned som småbåthavnen ikke ble satt i stand. Guy Falk var talsmann på vegne av gruppen som besto av 32 andre leilighetseiere.

⁸⁹ 10§ GrL

⁹⁰ Disse var lett tilgjengelige i registeret hos Aer Olympic

NCC AB anførte at gruppesøksmålet måtte avvises på grunn av manglende prosessforutsetninger, men fikk ikke medhold om dette i Göteborg tingrett. Avgjørelsen ble påklaget til hovrätten og NCC la på nytt ned påstand om avvisning. Heller ikke her fikk selskapet medhold. NCC anket videre til Högsta domstolen, som besluttet å ikke overprøve anken. Saken ble derfor ført tilbake til videre behandling i tingretten.

Muntlig behandling av saken startet i november 2005. Det ble forsøkt å komme til enighet under saksforberedelsen, men meklingen førte ikke frem. Partene ble pålagt å komme med utfyllende materiale, og det ble satt i gang planlegging av den kommende hovedforhandlingen. I desember 2006 fikk retten meddelelse om at forhandlinger om forlik var satt i gang mellom partene. Søksmålet ble satt i bero under denne perioden, og partene fikk frist til å bli enige om en løsning innen september 2008. Forhandlingene om forlik sprakk til slutt, og søksmålet er nå tatt opp til videre behandling ved Göteborg tingrett.⁹¹

3.4 Försäkringsaktiebolaget Skandia

I oktober 2003 ble det tatt initiativ til å danne den ideelle foreningen ”Grupptalan mot Skandia”. Målet bak foreningen var å gå til gruppesøksmål mot Skandia for å få økonomisk kompensasjon til alle de som hadde spart livsforsikringer i Skandia Liv.⁹² I tillegg ville foreningen reagere mot det manglende ansvar banken viste mot sparerne. 15.000 personer meldte seg inn i foreningen.

Bakgrunnen for søksmålet var salget av selskapet Skandia Kapital Förvaltning AB (SAM) til Den norske bank i 2002, og de påfølgende tap dette innebar for sparerne. Skandia hadde plassert forvaltningsretten til Skandia Liv hos SAM før salget til Den norske bank, og dette bidro ifølge foreningen til en verdiøkning av SAM som Skandia Liv ikke fikk kompensasjon for. Dette innebar derfor, ifølge foreningen, en uberettiget gevinst fra Skandia Liv til Skandia. Stevning om privat gruppesøksmål innkom til Stockholm tingrett i

⁹¹ E-post fra Lindblom (2008)

⁹² Dette utgjorde totalt 1, 2 millioner sparekunder.

januar 2005, og det samlede kravet som krevdes i erstatning var på ca 2 milliarder svenske kroner.

Konsumentombudet i Sverige hadde i tillegg vurdert om de skulle ta ut ett offentlig gruppesøksmål med krav om erstatning til forsikringstakerne. Deres advokat hadde sendt inn til tingretten en ”utredning avseende rättslige möjligheter att ta tillvara livspararkollektivets interesse i Skandia Liv”. Dette førte til at det ble besluttet å behandle Skandias erstatningsansvar i forhold til Skandia Liv ved voldgift. Voldgiftsbehandling ble sett på som en raskere og mer effektiv løsning av spørsmålet. Det ble også inngått avtale om at foreningen skulle få følge behandlingen og få rett til å uttale seg.

Foreningen besluttet på denne bakgrunn å trekke gruppesøksmålet tilbake. Avgjørelse i voldgiftssaken falt i oktober 2008, og Skandia ble her dømt til å betale ca. 1,5 milliarder svenske kroner til Skandia Liv.⁹³ Det er alminnelig antatt at denne saken ikke hadde kommet opp dersom reglene om gruppesøksmål ikke hadde vært innført.

3.5 Aftonbladet Nya Medier AB

I forbindelse med fotball – EM i 2004 annonserte Aftonbladet et spill på internett som ble kalt ”EM – drömelva”. For å delta i spillet måtte spillerne betale en avgift på 40 svenske kroner. På grunn av dataproblemer ble spillet liggende nede i to dager, og man kunne i denne perioden ikke delta i fotballspillet.

På denne bakgrunn gikk Linus Broberg til gruppesøksmål mot Aftonbladet. Han krevde at avisen skulle erstatte de 40 SEK han hadde brukt for å delta i spillet, og i tillegg gi erstatning for at spillerne mistet muligheten for å vinne premiene og kompensasjon for bortkastet tidsforbruk.

Tingretten avviste søksmålet med den begrunnelse at stevningen var så mangelfull at den ikke kunne føre til rettergang. Retten uttalte at det var usikkert om det i det hele tatt forelå

⁹³ E-post fra Lindblom (2008)

et rettslig krav i saken. Avvisningen ble klaget inn for hovrätten, som opphevet beslutningen. Hovrätten mente at stevningen var tilstrekkelig klar etter de nye opplysningene som hadde kommet inn. Søksmålet ble derfor sendt tilbake til tingretten for videre behandling.

I den videre behandlingen kom tingretten til at de særskilte prosessforutsetningene for gruppesøksmål ikke kunne anses å være oppfylt. Det var ikke forelagt tilstrekkelige bevis for at de økonomiske forutsetningene var oppfylt. I tillegg mente tingretten at søksmålet like godt kunne fremmes som individuelle søksmål. Gruppesøksmålet ble dermed avvist.

3.6 Kraftkommission i Sverige AB

En av sakene som fortsatt pågår ved allmenn domstol er Konsumentverkets (KO) offentlige gruppesøksmål mot Kraftkommission i Sverige AB (nå Stävrullen Finans AB). Siste frist for å melde seg på søksmålet var 1. august 2008. Kravet i søksmålet går ut på å gi erstatning til de kunder som hadde inngått fastprisavtale om levering av strøm med selskapet Kraftkommission, noe som utgjorde cirka 7000 husholdninger. Da selskapet ble tvunget til å gi seg på grunn av Nord Pools krav om økt sikkerhet, ble kundene tvunget til å inngå nye avtaler om kjøp av elektrisk kraft. For flere av disse ble den nye prisen for strøm vesentlig dyrere enn den som framgikk av fastprisavtalen med Kraftkommission. Denne merutgiften kreves erstattet gjennom gruppesøksmålet.

Før saken kom opp for allmenne domstoler, har den vært behandlet i Allmänna Reklamationsnämnden i Sverige (ARN). Resultatet der ble at Kraftkommission ble anbefalt å erstatte merutgiftene til de kundene som hadde gjeldende en fastprisavtale med selskapet, og som hadde meldt sitt krav. Kraftkommission la ned et krav om ny prøving, men dette ble avvist av ARN.

Siden Kraftkommission ikke var villige til å følge anbefalingene i avgjørelsen fra ARN, leverte konsumentombudsmannen inn en stevning om offentlig gruppesøksmål i desember 2004. Gruppen skulle bestå av alle de som hadde inngått fastprisavtale med Kraftkommission og som meldte seg på i søksmålet. Erstatningen skulle beregnes

sjablongmessig, med senere presisering av beløp til hver enkelt kunde. Beløpet skulle bestemmes på bakgrunn av avtaletiden, eventuelle rabattavtaler og det aktuelle strømforbruk.

Tingretten brukte lang tid på å vurdere om de særskilte prosessforutsetningene for gruppesøksmål var oppfylt. KO argumenterte for at vilkårene var oppfylt, mens Kraftkommission bestred dette på alle punkter. Et av de viktigste argumentene mot søksmålet var det store antallet medlemmer som kunne komme til å bli involvert. Til slutt kom tingretten til at forutsetningene var oppfylt og tillot gruppesøksmålet. Kraftkommission fortsatte å bestride kravet, og tingretten tillot særskilt klage til hovrätten. Anken ble avslått, og Kraftkommission anket videre til Högsta domstolen. I september 2007 besluttet Högsta domstolen at klagen ikke skulle slippes gjennom, og tillatelsen til offentlig gruppesøksmål ble opprettholdt.

Status i saken per i dag er at tingretten i Umeå skal vurdere Kraftkommissions erstatningsansvar overfor sine tidligere kunder. KO venter på listen fra retten hvor det fremkommer hvem som har meldt seg på søksmålet. Dersom tingretten kommer til at Kraftkommission er erstatningsansvarlig, kommer KO til å kreve erstatning for alle gruppemedlemmene.⁹⁴

3.7 TeliaSonera Sverige Aktiebolag

I mars 2003 leverte Devitor Aktiebolag inn en stevning mot TeliaSonera aktiebolag. Her satte de ned krav om erstatning for forhøyde fakturerte minuttpriser for samtaler på nattestid. I følge Devitor gikk avtalen med teleselskapet ut på en minuttpris på 0,75 SEK, mens de var blitt fakturert for i gjennomsnitt 0,96 SEK per minutt. Devitor ønsket at søksmålet skulle godkjennes som gruppesøksmål. De hevdet at feilen ble gjort på bakgrunn av en systemfeil hos TeliaSonera, som de mente hadde rammet alle kunder med et visst abonnement hos teleselskapet.

⁹⁴http://www.konsumentverket.se/mallar/sv/artikel_datum.asp?lngCategoryId=1201&lngArticleId=5912

Tingretten ba Devitor om å redegjøre for at alle vilkårene for gruppesøksmål forelå i den aktuelle saken. På tross av at stevning om gruppesøksmål ikke var ferdigstilt enda, uttalte i tillegg TeliaSonera seg om saken. Her tilbakeviste selskapet de påstander Devitor hadde kommet med. Etter deres syn forelå ikke vilkårene for gruppesøksmål, siden feilen ikke skyldes systemfeil. Det var derfor ingen andre potensielle gruppemedlemmer. TeliaSonera medgikk også at de aktuelle fakturaer til Devitor inneholdt feil, og av denne grunn forelå ingen uavklarte rettsspørsmål i saken.

Tingretten påla Devitor å definere gruppen nærmere.⁹⁵ Devitor ba om utsettelse til å redegjøre for de særskilte prosessforutsetningene, særlig på bakgrunn av forhandlinger om forlik mellom partene. Når dette ikke kom inn til retten innen den fastsatte fristen, avviste tingretten søksmålet fra Devitor. Avgjørelsen ble anket av Devitor, men denne ble siden trukket tilbake. Visstnok skal TeliaSonera ha innrømmet at beløpet var feil, og sendt ut faktura med et lavere beløp til innbetaling enn hva som fremkom av originalen.⁹⁶

3.8 Göteborgs egnahems AB

I juli 2005 fikk Göteborg tingrett inn en stevning om gruppesøksmål. Tvisten dreide seg om hvem som hadde eiendomsrett til en varmesentral. Den aktuelle gruppen besto av personer som hadde kjøpt fast eiendom av Göteborg egnahems AB. Saksøkerne ville at retten skulle fastslå at det fulgte med eiendomsrett til fjernvarmeanlegg med eiendommene. Subsidiært ble det satt ned krav om prisavslag.

Stevningen ble godkjent, underrettelse om søksmålet ble sendt ut, og det ble satt ned en frist for påmelding i søksmålet. Men i slutten av september 2005, rett etter at fristen for påmelding hadde gått ut, ble søksmålet tilbakekalt av saksøkerne. Her ba de om at søksmålet ble slettet, siden de allerede hadde inngått avtale om forlik med saksøkte. Dette

⁹⁵ Jfr. vilkåret i 8 §(4) GrL om at gruppen må være tilstrekkelig bestemt

⁹⁶ E-post fra Lindblom (2008)

ble gjort av tingretten i oktober samme år, etter at saksøkte hadde hatt mulighet til å uttale seg.

3.9 Stulen barndom

I april 2006 ble det innlevert en stevning til Stockholm tingrett hvor flere kommuner ble saksøkt. Disse kommunene var Stockholms stad, Huddinge, Enskede, Solna, Farstad, Bromma, Södertälje, Botskyrka, Nacka og Järfälle, det vil si kommunene i Stor – Stockholm. Saksøkergruppen besto av Peter Lindgren og 32 andre medlemmer i foreningen ”Stulen barndom”. Kravet i søksmålet var å få erstatning for tvangsovertakelse og plassering i fosterhjem som alle gruppemedlemmene hadde opplevd i sine barneår. Lindgren fremholdt at hver kommune skulle dømmes til å betale 1 million SEK per person per år i erstatning for tapt barndom. I tillegg til dette ble det satt ned krav om fri rettshjelp, dekning av advokatkostnader og også dekning av andre kostnader i forbindelse med søksmålet.

Tingretten slo raskt fast at vilkårene for gruppesøksmål ikke var tilstede, og avviste søksmålet. Det var store mangler i de særskilte prosessforutsetningene, blant annet var det ikke tvil om at hvert tilfelle måtte vurderes individuelt. Heller ikke alminnelige krav til stevningen var oppfylt. Lindgren anket avvisningen, men fikk ikke medhold. Videre anke ble til slutt avvist av Högsta domstolen.

3.10 Luftfartsverket

I august 2006 leverte Carl De Geer, sammen med seks andre saksøkere, inn en stevning til miljødomstolen, Stockholm tingrett.⁹⁷ Her ble det fremmet krav om erstatning fra Luftfartsverket på grunn av støy fra flyvninger i forbindelse med flyplassen i Arlanda. I søksmålet anføres det at Luftfartsverket ikke har gjort tilstrekkelig for å unngå flyvinger over Uppland Väsby. Subsidiært gjøres det gjeldende at flyvningene, uansett om det ikke hadde fantes alternative flyruter, har medført uholdbart mye støy og ulemper for beboerne i området. Støynivået er vesentlig høyere enn det den gjennomsnittlige borger må regne

⁹⁷ Dette er den første og foreløpig eneste miljösaaken som er fremmet etter gruppesøksmålsreglene

med. Kravet på erstatning utgjør 1000 svenske kroner per person per måned, og søksmålsgruppen er avgrenset i forhold til et geografisk område.

I saken er det også lagt ned spørsmål om godkjenning av riskavtalen med advokaten. I denne fremgår det at dersom gruppen taper søksmålet, skal ingen kostnader betales til advokaten. Men dersom gruppen går seirende ut, har advokaten krav på 5000 svenske kroner mer i timen enn det som følger av vanlig timepris.

6300 personer meldte sin interesse i gruppesøksmålet innen fristen gikk ut. Luftfartsverket bestred søksmålet, og hevdet at saksøkerne ikke hadde tilstrekkelige likhetstrekk i sine saker. De hevdet at det ikke var mulig å behandle sakene i et gruppesøksmål siden det var store individuelle forskjeller innad i gruppen, blant annet hvor de bodde i forhold til flyplassen. Saksøkerne på sin side hevdet at selve søksmålet best kunne behandles som gruppesøksmål, mens selve erstatningsutmålingen kunne utmåles individuelt. Et spørsmål i saken er om saksøkte som er opplyst å være den ideelle foreningen Väsbybor mot flygbuller, er økonomisk sterk nok til å håndtere eventuelle sakskostnader. Det kreves ingen kontingent eller lignende for å bli medlem i foreningen. Saken pågår fortsatt ved Nacka tingrett.

3.11 Svenska staten genom Justitekanslern (diskriminering)

Den siste saken hvor det er levert inn stevning i form av gruppesøksmål er en sak som er begrunnet i kjønnsdiskriminering.

Ved veterinærmedisinstudiet ved Sveriges landbruksuniversitet i Uppsala er det innført en kvoteringsregel for søkere til studiet som gir det underrepresenterte kjønn et fortrinn i søkeprosessen. I dette tilfellet er det mannlige søkere som får en fordel. På denne bakgrunn anla Olivia Ozum i juli 2008, på vegne av seg selv og 46 andre kvinnelige studenter som ikke kom inn på studiet, gruppesøksmål mot den svenske stat. Det totale kravet i saken er på 4,6 millioner svenske kroner. Gruppen representeres av Centrum för rättvisa, som har påtatt seg den økonomiske risikoen i søksmålet.

Staten, ved Justitiekanslern, hadde ingen protester mot gruppesøksmålet, og Uppsala tingrett besluttet i september 2008 å tillatte gruppesøksmålet. Saken er fortsatt under behandling.⁹⁸

4 Norsk praksis

4.1 Innledning

Tvisteloven, med de nye reglene om gruppesøksmål, trådte som kjent i kraft 1. januar 2008. Siden dette er relativt kort tid siden, er enda ingen saker kommet opp for retten. Men det er flere saker på trappene hvor gruppesøksmål er et alternativ. I det følgende vil jeg ta for meg noen av sakene hvor det til nå har vært snakk om å ta ut gruppesøksmål. Siden ingen av sakene er behandlet i rettssystemet, foreligger det ingen rettsavgjørelser. Undersøkelsen er derfor basert på hvilke saker som er kommet fram i massemedia. Siden dette er en såkalt upålitelig kilde, tas det forbehold om sakenes fakta.

4.2 Strukturerte spareprodukter

Investeringer i strukturerte spareprodukter er en metode for å spare penger. Produktene er delt i to, hvor den største delen investeres i obligasjoner eller rentebærende papirer, mens den mindre delen brukes til å kjøpe opsjoner opp mot en gitt indeks, for eksempel aksjer, råvarer eller valuta.⁹⁹ Ofte er hele eller deler av produktet lånefinansiert, og det er i slike tilfeller gruppesøksmål nå er på trappene. Fra og med 1. mars i år er reglene for salg av strukturerte produkter strammet kraftig inn.¹⁰⁰

Strukturerte spareprodukter er i følge bladet Dine Penger solgt til ca. 150.000 norske privatkunder. De antar at det totalt er solgt slike produkter for 38 milliarder kroner. Flere av

⁹⁸ Lindblom (2008)

⁹⁹ Definisjonen er hentet fra forbrukerportalen.no

¹⁰⁰ http://www.dn.no/privatokonomi/article1310144.ece?jgo=r1_rel

investorene som inngikk avtale om strukturerte spareprodukter har klaget saken inn for Bankklagenemnda med påstand om at avtalen og oppgjøret ble totalt annerledes enn det de ble forespeilet av banken på forhånd. Samlet kan så mye som 14 milliarder kroner være tapt.¹⁰¹ På bakgrunn av disse klagen bestilte nemnda en rapport av strukturerte spareproduktene som ble gjort av professor Thore Johnsen ved Norges Handelshøyskole.

De produktene som er vurdert av professoren er to av DnB NORs spareprodukter; DnB Global og DnB Sektor. Disse er representative for de lånefinansierte produktene som er klaget inn for Bankklagenemnda. I rapporten konkluderer Johnsen med at investeringer i strukturerte spareprodukter er elendige investeringer som det må forventes at kundene taper penger på. I tillegg til dette har produktene skjulte kostnader som ikke kommer fram i markedsføringen av spareproduktene.

Bankenes anbefalinger av produktet bryter med prinsippet om god forretningsskikk. Det er gitt rådgivning om generelt dårlige produkter, og de aller fleste som har investert i disse produkter hadde ikke gjort dette dersom de hadde fått korrekte og fullstendige opplysninger om produktet på forhånd. Banken og dens rådgivere burde forstått at den fulle forståelse av produktene var vanskelig tilgjengelig for uprofesjonelle kunder. I følge advokat Jon-Andreas Lange i Forbrukerrådet vil slike sammensatte spareprodukter med lån formidlet av selger i tillegg kunne anses som kredittkjøp, noe som muliggjør erstatning etter Kredittkjøpsloven¹⁰² §8.¹⁰³

Bankklagenemnda har varslet at de kommer til å bruke god tid på behandlingen av klagesakene som kan utløse milliardsøksmål mot norske banker. Per dags dato har ikke nemnda truffet noen avgjørelse i saken.

¹⁰¹ http://forbrukerportalen.no/Artikler/2008/lanefinansierte_spareprodukter_bankene_ma_ta_ansvar

¹⁰² Lov om kredittkjøp m.m. av 21. juni 1985 nr. 82

¹⁰³ http://forbrukerportalen.no/Artikler/2008/juridisk_vriatter_mot_vriene_banker

Advokatfirmaet Ræder tok 10. november ut stevning ved Oslo tingrett på vegne av 10 personer som hadde kjøpt investeringsproduktet ”FMG Protected Masternote I – IV”. De saksøkte er tre finansrådgivere, to banker og leverandøren av produktet. Saken er anlagt som gruppesøksmål. Stevningen er publisert på advokatfirmaets hjemmeside¹⁰⁴ og for mer detaljerte opplysninger i saken vises til denne. Kravet i søksmålet er heving og erstatning av lånefinansierte kjøp av strukturerte spareprodukter.

Alle som har lånefinansiert kjøp av det aktuelle produktet kan registrere seg via Ræders hjemmesider.¹⁰⁵ Søksmålet vil da bli utvidet til å omfatte også disse rettssubjektene. Firmaet uttaler i tillegg at de arbeider videre med flere gruppesøksmål vedrørende strukturerte spareprodukter.

Under dette punktet kan det også tas med at en gruppe småsparere vurderer gruppesøksmål mot Terra – boet, etter at de kjøpte strukturerte produkter i miljøaksjer.¹⁰⁶ Men siden bostyrer anser at pengene tilhører boet, må nok småsparerne se langt etter disse pengene.

4.3 Reitan servicehandel AS

Torsdag 2. oktober ble det levert inn en stevning til Oslo tingrett. Her går 19 kjøpmenn til sak mot Reitan servicehandel AS (heretter RSH). Stevningen ble innlevert av advokat Torkjell Solbø ved advokatfirmaet Solbø AS, i samarbeid med advokat Erling Grimstad ved advokatfirmaet G - Partner. I stevningen er det tatt ut to gruppesøksmål, hvor begge omfatter alle de 19 kjøpmennene. I det ene søksmålet kreves innsyn i regnskapene, både til den enkelte butikk og RSH-systemets. I det andre søksmålet kreves kompensasjon for at RSH ikke deler leverandørrabatter med sine kjøpmenn. I følge de to advokatene er denne

¹⁰⁴ http://www.raeder.no/index.php/no/gruppesoeksmaal_banker/paamelding_soeksmaal_mot_fmg/stevning

¹⁰⁵ http://www.raeder.no/index.php/no/gruppesoeksmaal_banker/paamelding_soeksmaal_mot_fmg

¹⁰⁶ <http://www.dn.no/forsiden/naringsliv/article1321856.ece>

gruppen en pilotgruppe, for å prøve utfallet av saken. Dersom gruppen går seirende ut av saken, regner de med at flere kjøpmenn vil følge etter.¹⁰⁷

Bakgrunnen for saken er franchiseavtalene som RSH inngår med sine kjøpmenn. Under RSH finnes kjeder som blant annet 7 – Eleven og Narvesen. Franchiseavtalen skal være en hard avtale hvor utfallet ofte har endt i konkurs eller svak lønnsomhet. Advokat Erling Grimstad uttaler til Dagens næringsliv at kontrakten er en av de mest ubalanserte kontrakter han har sett. Siden franchisetakerne bare står for den praktiske driften og ikke har noe med økonomistyringen å gjøre, fører dette til at den enkelte kjøpmann har liten oversikt over butikkdriften. Det blir derfor vanskeligere å kontrollere driften på egenhånd. Et av temaene er svinnproblematikk, hvor RSH har konkludert med store summer i svinn som franchisetaker må erstatte. I og med at det har vært vanskelig å få innsyn i regnskapene, kan disse summene vanskelig kontrolleres.

Advokat Torkjell Solbø tror så sterkt på denne saken at han påtar seg oppdraget uten å skrive en eneste regning før saken er vunnet. Dersom franchisetakerne vinner saken betaler de en timepris som er noe høyere enn vanlig timepris, oppad begrenset til 25 % av det beløpet de får tilbake.¹⁰⁸

4.4 Klager på borettslag

4.4.1 Høye felleskostnader

Forbrukerrådet har det siste året mottatt en mengde klager fra forbrukere som ikke kan håndtere kostnadene i borettslag.¹⁰⁹ Dette gjelder ofte unge som har kjøpt leiligheter med lave innskudd, men med en høy andel fellesgjeld. I mange borettslag har felleskostnadene steget betraktelig, samtidig med at bankenes rente på private lån har økt kraftig. Når da boligmarkedet har falt på samme tid sitter mange igjen med gjeld de ikke klarer å håndtere.

¹⁰⁷ For utfyllende info i saken vises til advokatfirmaet Solbøs hjemmesider. Tilgang:

<http://www.solboe.no/index.php?1=nyhet2>

¹⁰⁸ <http://e24.no/naeringsliv/article2286935.ece>

¹⁰⁹ Jfr. Forbrukerportalen.no

På bakgrunn av dette har Forbrukerrådet gitt flere forslag til tiltak for å hindre at slike uøkonomiske borettslag kommer ut på markedet.¹¹⁰ Blant annet foreslår de tiltak for at forbrukerne lettere skal forstå hele pris – og kostnadsbildet ved kjøp av borettslagsleiligheter med lavt innskudd.

Et mer interessant tiltak i oppgavens forbindelse er forbrukernes mulighet til å gå til gruppesøksmål mot banker som kan ha brutt frarådningsplikten og gitt høyere lån enn det forbrukerne er i stand til å takle. Per dags dato er det ingen konkrete planer om et slikt søksmål, men muligheten i seg selv vil antagelig gi positive effekter. Når bankene er klare over muligheten for å bli massesaksøkt, vil de automatisk skjerpe vilkårene for lånefinansiering. Og på denne måten vil målet nås uten å måtte gå den drastiske veien om gruppesøksmål.

4.4.2 Ringnes Park Øst

Tidligere i høst ble det levert inn en stevning om gruppesøksmål. Her går 131 beboere i boligprosjektet Ringnes Park Øst på Grünerløkka i Oslo til søksmål mot utbygger Scandinavian Development.¹¹¹

Beboerne krever erstatning for økte utgifter til drift og forvaltning, manglende innendørs oppstillingsplass for sykler, samt erstatning for vinningsavståelse knyttet til ulovlig innkreving av kjøpesummen. Totalt er kravet på 43,4 millioner kroner. Beboernes advokat er Torstein Vaagen.

Søksmålet er først og fremst begrunnet i avvik fra prospekter og kontrakter som forelå før salget. Her står det at sykkeloppstillingsplass skulle lages i kjeller, noe som ikke er gjort. I tillegg ble prosjektet seksjonert med åtte forskjellige sameier i stedet for ett som var forespeilet. Dette innebærer økte utgifter til blant annet revisor og selve styret. Størstedelen

¹¹⁰ <http://forbrukerportalen.no/Artikler/2008/1208947110.08>

¹¹¹ <http://e24.no/lov-og-rett/article2606076.ece>

av beløpet som kreves er imidlertid erstatning for vinningsavståelse. Beboerne i prosjektet måtte innbetale kjøpesummen 1,5 år før de fikk tilgang på pantedokumentene. I denne perioden brukte utbygger summen som pant på egne engasjementer, noe de ikke har anledning til. Oslo tingrett har ikke avgjort om gruppesøksmålet tillates ført.

4.4.3 Boligsameiet K1

I sommer ble det sendt inn et gruppesøksmål til retten hvor 51 beboere går til sak mot utbygger K1 utbygging. Påstanden er erstatning for mangler ved boligblokka, og gruppen ønsker erstatningen utregnet etter rettens skjønn. Manglene gjelder for det meste fellesarealer i blokka, blant annet manglende varmekabler.¹¹² Advokatene på begge sider i saken vil ikke gi kommentarer om søksmålet, før retten har tatt stilling til dette. Advokat Svein Kristian Wikstrøm som representerer utbygger, uttaler imidlertid at de er villige til å gjøre mye for å unngå at tvisten havner i retten. Mye kan derfor tale for at saken blir løst ved megling mellom de to partene.

4.4.4 Nye Major

Også i boligprosjektet Nye Major på Majorstuen i Oslo er det levert inn stevning om gruppesøksmål.¹¹³ Her krever Kristin Ellingsen, en av boligeierne, erstatning på grunn av forsinkelser i forbindelse med innflytting. Ifølge kontrakten skulle leilighetene stå klare høsten 2007, men endelig innflyttingsdato er nå satt til 18. februar 2009. Det vil si en forsinkelse på cirka 1,5 år. Utbyggerselskapet som er saksøkt er Sørkedalsveien 9 AS, og Ellingsens advokat, Kristin Schjødt Bitnes i advokatfirmaet Vogt og Wiig, utelukker ikke at flere misfornøyde kjøpere vil slutte seg til søksmålet. De har per dags dato kontakt med 20 kjøpere, men det totale antallet potensielle gruppemedlemmer er på 240. Utbygger på sin side bestrider at kjøperne er sikret et bestemt leveringstidspunkt i kontraktene.¹¹⁴

¹¹² <http://www.itromso.no/nyheter/article166339.ece>

¹¹³ <http://www.dn.no/eiendom/nybygg/article1537919.ece>

¹¹⁴ <http://www.dn.no/eiendom/nybygg/article1427645.ece>

4.5 Barnevernet

For en tid tilbake var det mye fokus på barnevernets fremgangsmåte ved omsorgsovertagelser i media. Flere kunne fortelle om episoder hvor de følte seg overkjørt og forbigått. På denne bakgrunn gikk en gruppe foreldre i gang med å forberede et gruppesøksmål mot barnevernet. Hovedvekten av de 120 enkeltpersonene som til nå har vist sin interesse for saken, har funksjonshemmede barn. Flere av disse har opplevd omsorgsovertakelse som de har følt som overgrep fra barnevernets side. Foreldrene krever en helt annen tilnærmingssmåte fra barnevernet i slike situasjoner.¹¹⁵

Advokat Knut Mannsåker ved advokatfirmaet Flatebø, Mannsåker & Co, har engasjert seg som juridisk kontakt i saken. I første omgang kan alle som føler de har opplevd grov maktutøvelse fra barnevernet melde sin interesse. Dokumentene i saken skal så sendes til Mannsåker, som skal gå igjennom alle dokumentene for å se om det er grunnlag for å ta ut massesøksmål. Han vil vurdere episodene opp mot menneskerettigheter og generelle rettsprinsipper i norsk rett, for å se om barnevernet har handlet klanderverdig. Først etter at alle dokumentene er gjennomgått vil det vise seg om sakene har slike likhetstrekk at de egner seg for gruppesøksmål. Det er ikke tatt ut stevning i saken, og det er vel lite trolig at denne type saker egner seg for felles behandling.

4.6 Mattilsynet

Tidligere i vår ble en kvinne fra Åsnes fratatt 22 hunder på grunn av vanskjøtsel. Hun ble i tillegg anmeldt for forholdet av både Mattilsynet og Dyrevernnemnda. Fratakelsen av retten til hundehold ble foretatt på bakgrunn av brudd på dyrevernloven.¹¹⁶ Alle de 22 hundene ble derfor gitt nye hjem hos nye eiere. Senere fattet Mattilsynet et nytt vedtak etter klage fra Åsneskvinnen. Her ble det bestemt at fire av hundene skulle tilbakeføres til den opprinnelige eieren. De 16 nye hundeeierne gikk dermed til advokat Torkjell Solbø for å få kjent Mattilsynets endringsvedtak ugyldig. Samtidig ba de om midlertidig forføyning for å

¹¹⁵ <http://www.bt.no/lokalt/bergen/article372024.ece>

¹¹⁶ Lov om dyrevern av 20. desember 1974 nr. 73

få beholde hundene mens søksmålet ble behandlet. Mattilsynet gikk uten rettsforhandling med på å vente med tilbakeføring av hundene inntil saken var avklart.

Berammelse av saken ble gjort i Oslo tingrett, men det var stor usikkerhet om saken skulle føres for retten. Mattilsynet forsøkte å finne andre løsninger for å unngå rettsbehandling, og varslet om mulig omgjøring av vedtaket om tilbakeføring av de fire hundene. Blant annet ble det foreslått å vente med saken til straffesaken mot kvinnen var avgjort. I siste liten omgjorde Mattilsynet sitt eget vedtak om tilbakeføring. De nye hundeeierne kunne dermed beholde sine hunder, uten behandling i tingretten.¹¹⁷ Straffesaken mot Åsneskvinnen pågår fortsatt, og det er usikkert hva som skjer videre i saken dersom hun frikjennes.

5 Vurdering og konklusjon

5.1 Betydningen av forskjeller i lovreglene

Som oppgavens punkt 2 viser, finnes det enkelte ulikheter i reglene om gruppesøksmål i Norge og Sverige. Selv om lovformuleringene ikke er identiske, er de norske lovreglene sterkt inspirert av den svenske loven. Nordisk rettslikhet sees på som et gode i seg selv, og dette bidrar til at små nyanser i lovtekstene sannsynligvis ikke vil få noen stor betydning i praksis. I dette avsnittet skal jeg ta for meg de største forskjellene i regelsettene, og se på hva slags betydning dette kan ha med tanke på utviklingen av praksis på området i Norge. Hovedvekten vil bli lagt på den ulikheten at det i Norge også er åpnet for søksmål etter utmeldingsalternativet.

5.1.1 Påmeldings- eller utmeldingsalternativet

Spørsmålet om hvordan et rettssubjekt omfattes av gruppen er prinsipielt viktig, og har stor betydning for utformingen av gruppesøksmålsreglene og anvendelsen av disse. Det er som

¹¹⁷ En samling av artikler som beskriver saken finnes på

<http://sesam.no/nyheter/person/Torkjell+Solb%C3%B8>

nevnt ovenfor kun åpnet for søksmål etter påmeldingsalternativet i Sverige, mens det i Norge unntaksvis også kan fremmes gruppesøksmål etter utmeldingsalternativet.

Den største fordel med søksmål etter utmeldingsalternativet er at ingen mister sjansen til å delta i gruppesøksmålet fordi de ikke kjenner til dette. Selv om retten ved godkjenningen av et gruppesøksmål skal varsle alle potensielle gruppemedlemmer om søksmålet, viser blant annet amerikansk praksis at det er vanskelig å nå fram til absolutt alle som har aktuelle krav eller forpliktelser. Og selv om noen hører om søksmålet, kan det hende de ikke forstår konsekvensene av å unnlate å melde seg på, eller de kjenner ikke til reglene godt nok til å involvere seg. Hvis det da kun er et lite krav vedkommende har, er man ofte skeptisk til å gå inn på områder man ikke har tilstrekkelig kunnskap om. Hensynet til å opprettholde reglenes handlingsdirigerende funksjon kan i slike tilfeller tale for at en dom blir bindende uten hensyn til påmelding.¹¹⁸Særlig vil dette gjelde der hvor dommen i søksmålet kan oppfylles uten noen form for innblanding fra de enkelte gruppemedlemmene.

I tillegg er det en stor fordel at den enkelte spares bryet med å måtte melde seg på søksmålet. Siden det som kjent er snakk om små beløp, er man ikke villig til å ofre store summer og mye tid på spørsmålet. Som jeg kommer tilbake til nedenfor, viser undersøkelser at gruppen generelt blir større dersom man automatisk blir medlem av gruppen. En annen fordel er jo at man slipper å gå tydelig imot den man har et krav på. For eksempel dersom den faste bankforbindelsen øker renten med for kort varsel, vil man ikke risikere å miste det gode forholdet til banken sin, ved positivt å melde seg på et gruppesøksmål mot vedkommende bank. Dersom utmeldingssøksmål er et alternativ, vil disse rettssubjektene likevel kunne få rett i et godt fundert krav.

Selv om hvert enkelt rettssubjekt kun har et lite krav mot en bedrift, vil beløpet samlet angå store summer for bedriften. Sett at hver enkelt mobilabonnent i Telenor urettmessig er

¹¹⁸ NOU s. 493

utsatt for en økning på 10 kr per måned. Dersom dette gjelder 100.000 kunder, utgjør den samlede summen en million kr hver eneste måned. Selv om den forholdsvis lave økningen ikke spiller så stor rolle for den enkelte, vil Telenor da sitte igjen med en million kroner i uberettiget fortjeneste i måneden, det vil si 12 millioner i året. For å kunne stoppe slike situasjoner er det nødvendig å stå samlet. Dette vil kun ha tilstrekkelig effekt dersom søksmålet føres etter utmeldingsalternativet.

Andre hensyn bak innføringen av utmeldingsalternativet er å hindre at useriøse bedrifter får utfolde seg på markedet. Selv om det er mange aktører som rammes av små krav, vil ofte dette utgjøre store summer samlet for den enkelte bedriften slik som vist ovenfor.

Bedriftene får dermed fortsette med sine useriøse forretningsmetoder, samt at dette i tillegg kan skade konkurransen på området. Andre bivirkninger kan være fremme av dårlige produkter. Ved at bedrifter kan oppleve søksmål selv på grunnlag av feil med mindre økonomisk betydning for den enkelte kjøper, kan motivere bedriftene til å produsere produkter av høyere kvalitet, selv om prisen på hvert enkelt produkt holdes lav. I tillegg kan reglene motvirke miljøskadelige investeringer.¹¹⁹ Endelig vil slike søksmål kunne medføre at mindre ressurssterke personer også får sine krav rettslig behandlet.¹²⁰

Hensyn mot å tillate gruppesøksmål etter utmeldingsalternativet er først og fremst at dommen i saken kan medføre et resultat som gruppemedlemmet ikke ser seg fornøyd med. Avgjørelsen i saken vil stenge for individuelt søksmål om det samme kravet. Dette kan medføre en negativ tillit til det norske rettssystemet. Likevel kan ikke dette ses på som et hensyn av stor vekt siden søksmål etter utmeldingsalternativet jo er søksmål om krav som ellers ikke ville blitt forfulgt. I og med at søksmålsalternativet ikke medfører noen kostnader for gruppemedlemmene, foreligger heller ingen risiko for økonomisk tap.

Den originale løsningen i SOU 1994:151 var at gruppesøksmål skulle skje etter utmeldingsalternativet. Men på grunn av heftige protester ble reglene om gruppens

¹¹⁹ NOU s. 485

¹²⁰ Om det sosiale aspektet, se ovenfor under punkt 1.6.4

sammensetning endret til opt in-alternativet. Dette ble sett på som mindre inngripende, og ble begrunnet med at praksis fra Allmänna Reklamationsnämnden¹²¹ viste at forbrukerne var aktive, og at antallet som meldte seg på etter påmeldingsalternativet var relativt høyt. Det ble derfor konkludert med under arbeidet med proposisjonen at antallet gruppemedlemmer ikke ville bli så forskjellig etter de to alternativene.

Endringene har derimot ikke stått uimotsagt. Per Henrik Lindblom mener at nettopp dette har til følge at reglene ikke har virket optimalt i praksis.¹²² Selv om påmeldingsalternativet er best forenlig med disposisjonsprinsippet, kan mye tyde på at det er rettssubjekter som ønsker å få sine krav eller forpliktelser behandlet sammen med gruppen som ikke får gjort dette. Noe av grunnen er at varslingssystemet ikke alltid fungerer optimalt, slik at potensielle gruppemedlemmer ikke en gang er kjent med at det er et søksmål på gang. Undersøkelser som er gjort på området viser at gruppen generelt blir større når medlemmene ikke positivt må registrere seg for å være med. Blant annet er det i en amerikansk undersøkelse påvist at utmeldingsalternativet medførte at gruppen i forhold til potensielle gruppemedlemmer ble redusert med 17%. Omvendt var det kun 40% som meldte seg på et tilsvarende påmeldingssøksmål.¹²³ Lindblom uttaler i artikkelen ”Grupptalan – en svensk tiger” at en åpning for utmeldingsalternativet i små søksmål slik som vi har i Norge, kan være en positiv endring for at reglene skal fungere enda mer optimalt. Motsetningsvis tar ikke Marianne Wasteson til orde for endringer på dette området.¹²⁴

5.1.2 Reglene om sakskostnader

Både i Norge og Sverige er det grupperepresentanten som har rett og plikt i forbindelse med søksmålet; det er dermed han eller hun som står ansvarlig for kostnadene ved saken. Dette er et stort ansvar som kan få til følge at ingen ser seg villig til å representere gruppen,

¹²¹ Det var åpnet for gruppesøksmål ved ARN flere år før lagen om grupprättegång trådte i kraft.

¹²² Lindblom (2005) s. 147

¹²³ Lindblom (1989) s. 225

¹²⁴ Se mer om hennes utredning av lagen om grupprättegång under punkt 5.4 nedenfor.

og gruppesøksmålet må derfor avvises siden kravet om grupperepresentant er absolutt.¹²⁵ For å bøte på dette, er det i henholdsvis Norge og Sverige gitt noe ulike løsninger for fordeling av risikoen.

I begge lands forarbeider forutsettes det at det må opprettes velfungerende ordninger med fri rettshjelp og hjelp til dekning av sakskostnader ved hjelp av forsikringer. Praksis så langt viser derimot at dette ikke har fungert tilfredsstillende. I Norge kan noe av ansvaret fordeles ved at det er åpnet for å sette som vilkår for å melde seg på i søksmålet at man må betale et fastsatt beløp til dekning av kostnader.¹²⁶ Dette gjelder derimot kun for søksmål etter påmeldingsalternativet, og regulerer bare ansvaret innad i gruppen. Beløpet som skal betales representerer det maksimale ansvaret i søksmålet, og dersom det påløper uforutsette utgifter i saken, vil grupperepresentanten stå ansvarlig for disse alene.

I Sverige finnes det ikke regler om fordeling av kostnadene innad i gruppen. Derimot er det åpnet for en ordning med riskavtal, hvor noe av risikoen blir ført over på advokaten.¹²⁷ I tillegg foreligger det en forskjell ved at den svenske staten sørger for finansieringen ved varsling av gruppesøksmålet til potensielle gruppemedlemmer. Denne kostnaden tilligger i norsk rett grupperepresentanten.

5.1.3 Andre forskjeller

Det finnes også enkelte andre forskjeller i regelsettene som er behandlet i punkt 2. Dette er kun små variasjoner, og det vil være for tidlig å si noe om dette kan få innvirkning på utviklingen av praksis på gruppesøksmålsområdet.

5.2 Generelle tendenser i svensk praksis

Det er ikke tvil om at praksis om gruppesøksmål er mye mindre enn man hadde sett for seg ved ikrafttreddelsen av Lagen om grupprättegång. I overkant av ti saker har vært behandlet i

¹²⁵ Mer om dette er utdypet ovenfor i punkt 2.7 og 2.9.

¹²⁶ Tvl. §35-4(2)(d).

¹²⁷ Se mer om dette under punkt 2.9 ovenfor.

rettsapparatet på nesten seks år. Kun en av sakene har ført til dom.¹²⁸ Fremdeles er flere av sakene under behandling, og dette er et klart tegn på at reglene ikke har tilfredsstilt kravet om effektivitet. Behandlingstiden har trukket ut, og saksøkte har ved flere anledninger gjort sitt for å trenere saken. Gjentatte anker på rettens avgjørelser har ført til at avgjørelser har blitt forsinket.

Flesteparten av de gruppesøksmålssaker som har vært oppe i rettssystemet har vært private gruppesøksmål. Dette er stikk i strid med hva man antok på forhånd. I og med grupperepresentantens sakskostnadsansvar, gikk man ut ifra at det ville komme flest gruppesøksmål fra organisasjoner og offentlige organer. Kun ett søksmål er til nå tatt ut av Konsumentverket. Det er saken mot Kraftkommission AB. Og her ble saken først behandlet i ARN. KO valgte å reise søksmålet ved ARN i stedet for allmenne domstoler på grunn av den enklere behandlingsmåten og større mulighet for å få medhold i sjablongmessig erstatningsberegning. Noe av grunnen bak KOs tilbakeholdenhet ved å reise offentlig gruppesøksmål kan begrunnes i valget av opt in-løsningen. KO argumenterte sterkt for å få innført regler om opt out ved gruppesøksmål. På den måten ville et eventuelt søksmål få betydning for alle de berørte partene, og ikke bare de som positivt meldte seg på i søksmålet.

Selv om få saker har fått sin avgjørelse i rettssystemet, har muligheten for å reise gruppesøksmål ført til at partene har kommet til enighet ved mekling og forlik. Dette ville trolig ikke blitt resultatet dersom gruppen ikke hadde gått til sak. Når saksøkte har en stor gruppe mot seg, og attpåtil ikke får medhold i kravet om avvisning av saken, innser de som regel at en dom i rettsapparatet mest sannsynlig ikke vil gå deres vei. Det vil derfor være mer lønnsomt å inngå forlik, og på denne måten i hvert fall spare videre sakskostnader. En slik løsning vil i tillegg føre til en raskere avgjørelse, og begge parter kan få saken ut av verden.

¹²⁸ Saken mot Aer Olympic, se ovenfor under punkt 3.2

Det som i praksis viser seg å være det største problemet i gruppesøksmålssaker, er å avgjøre om de særskilte prosessforutsetningene i 8§ GrL er oppfylt. Når saksøkte krever søksmålet avvist begrunnes dette oftest i at kravene ikke er like, eller at kravet like gjerne kan gjøres gjeldende som individuelle søksmål eller pilotsøksmål. Blant annet har kravet i 8§ om at omstendighetene bak søksmålet er ”gemensamma eller likartade” ført til lange forhandlinger i praksis. Det har også flere ganger oppstått problemer i forbindelse med at gruppen må være tilstrekkelig angitt i søksmålet.

I de sakene som har vært oppe er det ingen klare tegn på at en eventuell opt out – løsning ville gitt et annet resultat. Antallet påmeldte i de aktuelle gruppesøksmålene har vært relativt høyt. Likevel kan det ikke utelukkes at det kunne kommet opp andre saker dersom det forelå muligheter for søksmål etter dette alternativet.

5.3 Hva viser de norske sakene så langt?

Som praksisen ovenfor viser, er det fortsatt usikkert når vi får vårt første gruppesøksmål behandlet i Norge. I mange av sakene hvor det er snakk om gruppesøksmål er det langt igjen til et eventuelt søksmål blir behandlet i praksis. Her vises gruppesøksmålsinstituttets preventive karakter seg med stor styrke. Selve trusselen om å gå til massesøksmål vil ofte gjøre bedriftene mer imøtekommende og øke deres vilje til samarbeid. Det aller beste er jo å kunne klare å komme fram til en løsning som begge parter kan godta utenfor selve rettsapparatet.

I flere av sakene er det allerede levert inn stevning til retten. Behandlingen av om gruppesøksmålene skal godkjennes pågår fortsatt i disse. I saken mot Mattilsynet bidro søksmålsstevningen til at Mattilsynet endret sitt vedtak til fordel for saksøkerne.

Mattilsynet gjorde det raskt klart at de ikke ville ha saken for retten. Saken har heller ikke stor prinsipiell betydning på grunn av sakens konkrete handlingsforløp. Likevel viser den at muligheten av å kunne gå til gruppesøksmål kan ha stor betydning. Hvis ikke det var åpnet for dette i norsk rett ville kanskje Mattilsynets endringsvedtak stått seg og de nye hundeeierne måtte levert tilbake hundene.

I saken mot Reitan Servicehandel AS ser det ikke ut til at innlevering av stevning har ført til løsning av saken. RSH innrømmer ingen feil, men de ser det som positivt at stevning nå er innlevert slik at de får navnene på de som er med i pilotmassesøksmålet. På denne måten blir det lettere for dem å vurdere de enkelte sakene, og kanskje blir de da også mer villig til å finne en løsning. Det blir interessant å se om retten godkjenner søksmålet. Det er vanskelig å vurdere noe om eventuell godkjennelse siden advokat Torkjell Solbø ikke vil gi opplysninger om saken før stevningen er ferdig behandlet av retten.¹²⁹

Den mest aktuelle saken for gruppesøksmål per dags dato tror jeg blir saken mot norske banker og deres salg av strukturerte spareprodukter. Mye avhenger av hvilket resultat Bankklagenemnda kommer til, men jeg tror uansett småsparerne har en sterk sak. Spesielt på bakgrunn av rapporten til Thore Johnsen, og det faktum at reglene for salg av slike produkter til privatkunder er strammet inn. Likevel tror jeg muligheten er stor for at saken kan løse seg utenfor rettsapparatet. Dersom Bankklagenemndas konklusjon går i småsparerens favør, tror jeg bankene vil se resultatet som så å si avgjort. Jeg tror da at de vil prøve å finne en løsning uten å pådra seg ytterligere sakskostnader, men dette vil bare tiden vise. Muligens blir det uansett snakk om gruppesøksmål siden nemnda kun har sett på utvalgte av de strukturerte spareproduktene. Selv om advokatfirmaet Ræder har levert inn stevning mot et av produktene, varsler de allerede nå at de arbeider videre med gruppesøksmål mot andre tilsvarende produkter.

Jeg tror i tillegg at gruppesøksmålsinstituttet kan få stor betydning i forbindelse med bygging av store boligprosjekter. Antallet saker hvor gruppesøksmål har vært vurdert er allerede nå relativt høyt. Likevel tror jeg utbygger vil forsøke å løse enkeltsaker på en minnelig måte før det går så langt som til massesøksmål. Men trusselen om gruppesøksmål vil nok få stor betydning for viljen til å samarbeide om en annen løsning utenfor rettsapparatet. Saken som har kommet lengst til nå er saken Ringnes Park Øst. Her har størsteparten av beboerne allerede meldt seg på et gruppesøksmål, og stevning er sendt inn

¹²⁹ Solbø (2008). Resultatet av rettens behandling skulle være klart om ca 1,5 måneder, det vil si etter at innleveringsfristen for oppgaven er gått ut.

til retten. Faktum i saken er også egnet for gruppesøksmålsbehandling siden det ikke er noen individuelle forskjeller mellom beboerne i denne saken.

5.4 Hvilke forslag er gjort til forbedringer i Sverige?

Da lagen om grupprättegång trådte i kraft i Sverige, ble det varslet av den svenske regjeringen at det skulle gjøres en vurdering av loven etter fire år. Hovrättsrådet Marianne Wasteson fikk denne oppgaven sommeren 2007, og denne høsten ble vurderingen offentliggjort.¹³⁰ I vurderingen er det gjort en analyse av om de hensyn som lå bak loven, blant annet økt tilgang til domstolene, er oppfylt. Videre er det gjort en gjennomgang av de sakene som har vært behandlet etter loven med henblikk på å foreslå endringer og forbedringer i lovreglene for å gjøre loven enda mer anvendelig.

I den nevnte vurderingen konkluderer Wasteson med at innføringen av gruppesøksmål i Sverige har ført til en økt tilgang til domstolene. I tillegg har ikke de fryktede negative effektene slått til. Det kan ikke spores noen utnyttelse av reglene for å presse næringsdrivende til å inngå utenrettslige avtaler, og innføringen av loven har heller ikke ført til mindre investeringsvillighet i Sverige generelt. Likevel har ikke reglene om gruppesøksmål ført til en så effektiv prosessstype som det var ønsket ved innføringen. Det er ikke blitt behandlet så mange saker som først antatt, og rettspraksisen har ikke fått ordentlig fotfeste.

Det gis ikke forslag til store og omfattende forandringer i lagen om grupprättegång i vurderingen. Til dette har loven virket i for kort tid, og det er for lite praksis til å illustrere virkningen av loven godt nok. Det er kun snakk om små justeringer som vil gjøre loven mer klar, og også føre til en mer oversiktlig og enklere saksbehandling.

Den paragrafen som har ført til mest problemer i svensk praksis så langt er 8§ om særskilte prosessforutsetninger. Dagens utforming av bestemmelsen har ført til stor utdragningsprosent i de sakene som har vært behandlet. På denne bakgrunn foreslås en klarere og mer presis

¹³⁰ <http://www.regeringen.se/content/1/c6/11/35/22/0aa99502.pdf>

lovtekst.¹³¹ Blant annet foreslås det å tilføye en vesentlighetsvurdering i vilkåret om like omstendigheter, en av forskjellene mellom norsk og svensk rett som er påpekt ovenfor i punkt 2.2.2. Videre foreslås det å stille strengere krav til at saksøker må definere gruppen. Denne må være tilstrekkelig presis bestemt slik at domstolen lettere kan vurdere om saken kan behandles som gruppesøksmål. Dette vil også gjøre det lettere for potensielle gruppemedlemmer å forstå om de vil kunne omfattes av søksmålet. Endelig blir det foreslått å innføre et helt nytt punkt i paragrafen med krav om at gruppesøksmål må være en effektiv og formålstjenlig prosessmåte. Dette tillegget åpner for at retten kan foreta en generell hensiktsmessighetsvurdering.

Et annet forslag til nyinnføring i lagen om grupprättegång er en ordning med at domstolen så tidlig som mulig, og i en egen beslutning skal ta stilling til om de særskilte prosessforutsetningene for gruppesøksmål er oppfylt, og dermed bestemme rammen for søksmålet. Dette er en ordning som også vil føre til større likhet mellom norsk og svensk rett siden vi allerede har en slik bestemmelse i Norge.¹³²

I Sverige er det som tidligere slått fast intet kostnadsansvar forbundet med å være part i et gruppesøksmål. Det store ansvaret for sakskostnader som grupperepresentanten derfor må påta seg kan være en av grunnene til at det ikke er reist flere gruppesøksmål i den tiden loven har vært i kraft. Den eneste måten for grupperepresentanten til å overføre noe av risikoen for sakskostnadene er ved såkalt riskavtal.¹³³ Her overføres noe av risikoen til gruppens advokat, og i vurderingen foreslås det å gjøre denne muligheten enda mer tilgjengelig for representanten for gruppen.¹³⁴ I tillegg foreslås det å innføre mulighet til provisjonsbasert betaling av advokatsalæret i særskilte tilfeller. Det blir også påpekt at mulighetene for rettshjelpsdekning må forbedres dersom dette skal være et fullgodt

¹³¹ Vurderingens kapittel 8.

¹³² TvL §35-4 om godkjenning av gruppesøksmål

¹³³ Dette er nærmere gjennomgått under punkt 2.9

¹³⁴ Vurderingens kapittel 10.

alternativ ved gruppesøksmål, både i form av et forhøyet antall timer og høyere beløpsgrense.

Marianne Wasteson foreslår ingen endringer i måten man kan bli medlem av gruppen på. Reglene om opt in beholdes, først og fremst fordi denne regelen anses som tilfredsstillende på grunn av det høye antallet påmeldte medlemmer i de sakene som har vært opp til nå. Likevel uttaler hun at det bør følges med på hvordan praksisen rundt utmeldingsalternativet utvikler seg i Norge og Danmark.¹³⁵ Hun vil heller ikke foreslå større endringer av reglene, for eksempel en innføring av sjablongmessig erstatningsberegning eller plikt til å fremsette bevis for motparten slik som har vært foreslått av enkelte.¹³⁶

5.5 Konklusjon på oppgavens problemstilling

Kan vi vente oss den samme praksis og utvikling som i Sverige? Problemstillingen har ingen fasitsvar. Det er umulig å si sikkert hvordan utviklingen av gruppesøksmålsinstituttet vil bli i Norge. Til det har reglene vært i kraft i for kort tid. Det vil ta mange år før prosessstypen får ordentlig fotfeste i norsk rettspraksis. Likevel skal jeg i det følgende forsøke å komme med en konklusjon av hvordan jeg mener utviklingen vil bli.

Utviklingen i samfunnet de siste årene har medført at rettssubjekter generelt har fått mer å klage på, noe jeg tror vil vise seg i form av en generell økning i antall søksmål. Blant annet fører dagens masseproduksjon av varer og tjenester til at disse ikke tilpasses de enkelte kjøpere spesielt. En slik produksjonsmåte vil medføre større fare for feil og mangler, som kan komme til å ramme en stor krets av rettssubjekter på tilnærmet samme måte. Gruppesøksmål vil derfor være en adekvat måte å avgjøre likeartede krav på. Den utstrakte bruken av standardkontrakter i forskjellige typer bransjer vil også føre til at næringslivet gis et fortrinn, på bekostning av forbrukerne.

¹³⁵ Vurderingens kapittel 6.

¹³⁶ vurderingens kapittel 5.

I den siste tiden har den såkalte ”finanskrisen” ført til dårligere tider i samfunnet. Dette har blant annet vist seg ved en nedgang i boligmarkedet. Nye leiligheter blir stående usolgt, og planlagte prosjekter må settes på vent. Dette kan også føre til at allerede påbegynte boligprosjekter fullføres med et resultat av dårligere kvalitet enn hva man bør kunne forvente. Også store forsinkelser i arbeidene vil kunne være et resultat av dette. Resultatet blir i alle tilfeller misfornøyde forbrukere som har krav på utbyggerne.

En annen følge av de dårlige tidene i boligmarkedet er oppblomstringen av lavinnskuddsboliger. Her blir kjøperne ansvarlig for en høy andel fellesgjeld mot en lavere kjøpesum. I tillegg til sin egen andel, kan kjøperne risikere å bli ansvarlig for andre beboeres andel dersom disse ikke klarer å betjene denne. I denne forbindelse er låneinstitusjonene bedt om å skjerpe kravet til lånefinansiering, slik at det ikke blir gitt lån som låntakerne ikke kan betjene.¹³⁷ Det er også fremhevet at det må tegnes forsinkringer for ikke å bli ansvarlig for andres andel av fellesgjelden.

Også bankkunder får merke nedgangstidene i form av økte renter på lån. Advokat Bjørn Kvernberg har i denne forbindelse startet en forening for rettferdig rente.¹³⁸ Her varsler han en offentlig debatt om bankenes adgang til å velte alle økonomiske byrder over på kundene i form av renteøkninger. I ytterste konsekvens vil han ta ut gruppesøksmål for å prøve spørsmålet rettslig.

Samfunnstrekkene som er skissert ovenfor har medført at flere er misfornøyde. Økt informasjon, blant annet fra forskjellige interesseorganisasjoner, har ført til at rettssubjektene er blitt bedre klar over sine rettigheter, og også at det er mulig å klage dersom det er noe man er misfornøyd med. Som antydnet ovenfor tror jeg denne utviklingen vil føre til en økning i antall søksmål generelt, og at gruppesøksmålsinstituttet raskt vil bli tatt i bruk. Så fort reglene blir tatt i bruk vil praksisen begynne å utvikle seg, og nye saker vil komme til. De nye prosessreglene vil dermed få en bedre start enn de gjorde i Sverige

¹³⁷ Se ovenfor under punkt 4.4.1.

¹³⁸ www.rettferdigrente.no

for nesten seks år siden. Når nye regler blir innført, vil utviklingen alltid farges av hvor fort disse blir tatt i bruk, og også av hvor mange saker som behandles etter de nye reglene i begynnelsen. Dersom nye regler blir stående ubrukt i starten, skal det mer til før noen eventuelt begynner å bruke de senere.

Hvordan utviklingen av gruppeprosessen vil bli, vil i stor grad avhenge av hvordan reglene tas imot av advokatstanden, og om reglene tas i bruk. Siden gruppesøksmål er en helt ny og ukjent prosessstype i norsk rett, vil det ofte kunne være lett å falle tilbake på gamle og kjente prosess typer, som for eksempel subjektiv kumulasjon.

Før tvisteloven trådte i kraft var det flere som uttalte seg negativt om innføringen av den nye prosess typen. Blant annet skrev Trond Eilertsen og Per M. Ristvedt¹³⁹ i artikkelen ”Tvisteloven – sett fra et advokatperspektiv” at de har liten tro på at gruppesøksmål vil bli noe stort forretningsområde for norske advokater. Også professor Jo Hov er skeptisk til de nye reglene.¹⁴⁰ Dersom dette er en holdning som speiler advokatstanden generelt, vil nok antallet gruppesøksmålssaker kunne bli noe begrenset. Men det store antall saker vi har hatt til nå hvor gruppesøksmål har vært aktuelt, viser etter min mening at dette ikke er tilfellet. Disse sakene viser at flere advokater fra forskjellige advokatfirmaer er åpne for de nye reglene, og at disse blir tatt i bruk. Dette vil kunne føre til en ”smitteeffekt” slik at flere advokater tar reglene i bruk, og den ønskede effekten oppnås. Et viktig moment som kan trekkes frem her, er at de advokatene som har behandlet saker etter gruppeprosesser reglene har satt et eksempel på hvordan en slik sak kan håndteres. Her kan det for eksempel vises til den info advokatfirmaet Ræder har lagt ut på sine hjemmesider. Ved blant annet å offentliggjøre stevningen de har tatt ut i søksmålet vedrørende strukturerte spareprodukter, kan dette bidra til større kunnskap om gruppeprosesser. Dette kan igjen føre til at flere blir trygge på de nye reglene, slik at disse lettere tas i bruk.

¹³⁹ Partnere i advokatfirmaet Wikborg Rein

¹⁴⁰ Hov (2007) s. 334

Gruppeprosess er også helt nytt for dommerstanden i Norge. Den første tingrettsdommeren som godkjenner et gruppesøksmål vil ikke ha tidligere saker å se hen til, men må trække opp nye stier i et nytt terreng. Men dommerne er kurset i de nye reglene etter tvisteloven, og står klare til å behandle det første gruppesøksmålet.

Det faktum at det er åpnet for saker etter utmeldingsalternativet i Norge, kan også bidra til et høyere antall saker enn i Sverige. Dette alternativet åpner for andre typer saker enn de svenske sakene som har vært behandlet til nå, for eksempel mot banker på grunn av for kort varsel før renteøkninger eller mot drosjeselskaper for ulovlig prispåslag. Til nå er det ikke fremmet noen slike saker. Dette kan nok til en viss grad begrunnes med det store kostnadsansvaret som ligger på grupperepresentanten i slike saker, og de utilstrekkelige finansieringsmetodene som foreligger. I tillegg er det jo ment å være en unntaksregel.

Kostnadsansvaret som ligger på grupperepresentanten kan også begrunne mitt standpunkt om at vi får flere gruppesøksmål i Norge enn i Sverige. Muligheten til å fordele den økonomiske risikoen med gruppemedlemmene som følger av tvisteloven §35-6, tror jeg vil bli vanlig ved slike søksmål. Denne muligheten foreligger som kjent ikke i Sverige.¹⁴¹

Vi har ingen aktuelle saker til nå hvor organisasjoner har tatt ut gruppesøksmål for å sikre medlemmenes rettigheter. Forhåpentligvis vil vi se mer av dette i tiden fremover. Aktuelle organisasjoner her kan for eksempel være huseier - eller leieboerorganisasjoner, bilorganisasjoner og miljøorganisasjoner.

Også Forbrukerrådet er en aktuell kandidat til å reise gruppesøksmål. Selv om gruppesøksmål ikke er et mål i seg selv, ser Forbrukerrådet ved Jon–Andreas Lange på reglene som et viktig virkemiddel for å få gjennomslag for forbrukerrettigheter.¹⁴² De mest praktiske sakene for Forbrukerrådet vil være saker hvor mange forbrukere har like og relativt beskjedne krav mot samme næringsdrivende. Søksmål etter utmeldingsalternativet

¹⁴¹ Dette er behandlet ovenfor under punkt 2.9 og 5.1.2

¹⁴² Lange (2008)

vil derfor være mest aktuelt. Foreløpig foreligger ingen konkrete saker, men dette viser at Forbrukerrådet er klare til å reise gruppesøksmål dersom dette vil være det beste alternativet i den konkrete saken.

Det store antallet saker hvor gruppesøksmål har blitt vurdert som et alternativ vi har hatt i de få månedene reglene har vært i kraft, mener jeg taler for at de norske reglene vil få større utbredelse enn de svenske. Mye vil likevel avhenge av hvordan den første saken for retten blir. Dersom gruppesøksmålet her blir behandlet på en god og oversiktlig måte, uten for stor utdragning i tid, tror jeg at det vil komme flere lignende saker inn til rettssystemet. Likevel må ikke prosesstypen overdrives. Reglenes preventive funksjon er vel så viktig, det vil jo være enda mer prosessøkonomisk dersom sakene får sin løsning uten å måtte bringes inn for rettsapparatet.

Fremtiden til gruppesøksmålsinstituttet er fortsatt ukjent, og det blir spennende å følge utviklingen av rettspraksis og se om mine antagelser slår til.

6 Kildeliste

6.1 Norske rettskilder

Lovgivning

- Lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven) av 17. juni 2005 nr. 90

Forarbeider

- Dok.nr. 8:97 (1994-1995) Forslag fra stortingsrepresentant Anne Helene Rui om innføring av gruppesøksmål.
- Innst.S.nr. 62 (1995-1996) Innstilling fra justiskomiteen om forslag fra stortingsrepresentant Anne Helene Rui om innføring av gruppesøksmål.
- NOU 2001:32 Rett på sak, bind A og B. Lov om tvisteløsning
- Ot.prp.nr. 51 (2004-2005) Lov om mekling og rettergang i sivile tvister

Juridisk litteratur

- Boye, Knut. *Class action i Norge? I: Lov og rett* 1999 s. 418
- European consumer law group. *The need for group action for consumer redress*. ECLG/033/05 February 2005.
- *Jusleksikon*. Jon Gisle...[et al.] 2. utg., 2. opplag. Oslo, 2005
- Graver, Kjersti. *Gruppesøksmål*. I: Lov og rett 2000 s. 500
- Hov, Jo. *Rettergang III Sivilprosess*. Oslo, 2007
- Nagelhus, Torbjørn Hagerup. *Tvisteloven: Vilkår for fremming av gruppesøksmål*. I: Jussens venner nr. 3 2008 s. 179
- Nordisk ministerråd. *Seminar om gruppesøksmål*. Avholdt i Oslo 24. januar 2002. Tema Nord 2003:528
- *Tvisteloven kommentarutgave*. Tore Schei...[et al.] Oslo, 2008.
- Trond Eilertsen og Per M. Ristvedt. *Tvisteloven – sett fra et advokatperspektiv I: Tidsskrift for forretningsjus* 2008 nr. 1

Nettbaserte kilder

- *Forbyr kompliserte spareprodukter.* Dagens næringsliv 9.2.2008. Tilgang: http://www.dn.no/privatokonomi/article1310144.ece?jgo=r1_rel
- *Lånefinansierte spareprodukter: Bankene må ta ansvar.* Tilgang: http://forbrukerportalen.no/Artikler/2008/lanefinansierte_spareprodukter_bankene_ma_ta_ansvar
- *Gruppesøksmål vedrørende strukturerte produkter.* Info på hjemmesiden til advokatfirmaet Ræder. Tilgang: http://www.raeder.no/index.php/no/aktuelt/informasjon/gruppesoeksmaal_vedr_strukturerte_produkter
- *Generelt om gruppesøksmål.* Info på hjemmesiden til advokatfirmaet Ræder. Tilgang: http://www.raeder.no/index.php/no/gruppesoeksmaal_banker/generelt_om_gruppesoeksmaal
- *Massesøksmål mot flere banker: Kunder føler seg lurt.* VG Dine penger. Tilgang: <http://www1.vg.no/pub/vgart.php?artid=522241>
- *Stevning i søksmålet vedrørende strukturerte spareprodukter.* Fra Ræders hjemmesider. Tilgang: http://www.raeder.no/index.php/no/gruppesoeksmaal_banker/paamelding_soeksmaal_mot_fmng/stevning
- *Juridisk vriatter mot vriene banker.* Forbrukerportalen.no Tilgang: http://forbrukerportalen.no/Artikler/2008/juridisk_vriatter_mot_vriene_banker
- *Søksmålet mot Reitan Servicehandel.* Info på hjemmesiden til advokatfirmaet Solbø. Tilgang: <http://www.solboe.no/index.php?l=nyhet2>
- *Lavinnskuddsboliger – Forbrukerrådets forslag til tiltak.* Forbrukerportalen.no. Tilgang: <http://forbrukerportalen.no/Artikler/2008/1208947110.08>
- *Massesøksmål mot boligigigant.* (Ringnes park) Dagens næringsliv 21.8. 2008. Tilgang: http://www.dn.no/privatokonomi/article1471795.ece?WT.mc_id=dn_rss
- *Massesøksmål mot prestisjeprosjekt.* (Ringnes park) E24 21.8.2008 Tilgang: <http://e24.no/lov-og-rett/article2606076.ece>
- *Varsler gigantsøksmål.* (K1) Tromsø 26.8.2008. Tilgang: <http://www.itromso.no/nyheter/article166339.ece>

- *Boligkjøpere varsler gruppesøksmål. (Nye Major)* Dagens næringsliv 19.6.2008. Tilgang: http://www.dn.no/eiendom/nybygg/article1427645.ece?WT.mc_id=dn_rss
- *Fronter gruppesøksmål. (Nye Major)* Dagens næringsliv 13.11. 2008 Tilgang: <http://www.dn.no/eiendom/nybygg/article1537919.ece>
- *120 saksøker barnevernet.* Bergens tidende 20.6.2007. Tilgang: <http://www.bt.no/lokalt/bergen/article372024.ece>
- Samleside med artikler om sakene til advokatfirmaet Solbø (Reitan Servicehandel og Mattilsynet) Tilgang: <http://sesam.no/nyheter/person/Torkjell+Solb%C3%B8>

Personlig meddelelse

- Lange, Jon- Andreas. E-post. 14. november 2008.
- Solbø, Birgitte (for Torkjell Solbø). E-post. 14. oktober 2008

6.2 Svenske rettskilder

Lovgivning

- Lag (2002:599) om grupprättegång

Forarbeider

- SOU 1994:151 Grupprättegång, del A-C
- Prop. 2001/02:107 Lag om grupprättegång

Juridisk litteratur

- Lindblom, Per Henrik. *Grupptalan. Det anglo-amerikanska class actioninstitutet ur svensk perspektiv.* Stockholm, 1989.
- Lindblom, Per Henrik. *Lagen om grupprättegång – bakgrund och framtid.* I: Svensk juristtidning nr. 2 2005 s. 129. Også i boken *Sena uppsatser.* Stockholm, 2006 s. 333.
- Lindblom, Per Henrik. *Group litigation in Scandinavia.* Collective redress: Towards a system of class actions in Europe? ERA Conference, Firenze 30-31 oktober. (upublisert)

Nettbaserte kilder

- Konsumentverket. *Senaste nytt angående grupprättegången mot Kraftkommission.* (inneholder link til stevningen) Tilgang:

http://www.konsumentverket.se/mallar/sv/artikel_datum.asp?lngCategoryId=1201&lngArticleId=5912

- Lindblom, Per Henrik. *National report: Group litigation in Sweden*. Tilgang: http://globalclassactions.stanford.edu/PDF/Sweden_National_Report.pdf
- Lindblom, Per Henrik. *Grupptalan – en svensk tiger!* I: Advokatsamfundet nr. 5 2008. Tilgang: http://www.advokatsamfundet.se/templates/CommonPage_Advokaten.aspx?id=8297
- Wasteson, Marianne. *Utvärdering av lagen om grupprättegång*. DS. 2008/74. Tilgang: <http://www.regeringen.se/content/1/c6/11/35/22/0aa99502.pdf>

Personlig meddelelse

- Lindblom, Per Henrik. E-post. 17. november 2008.

